

Högskolan i Kristianstad
Institutionen för Ekonomi

Kandidatuppsats
HT 2004

Att byta eller inte byta

revisionsbolag

– det är frågan

Handledare

Torbjörn Tagesson

Författare

Henrik Fors
Christian Nilsson
Lottie Nilsson

Förord

Vi vill här passa på att tacka de personer som har hjälpt oss på vägen att göra denna uppsats möjlig.

Ulla Öberg och Roland Sigbladh på Upplysningscentralen (UC) i Stockholm, som har försett oss med information om de aktiebolag som för räkenskapsåret 2002 erhållit anmärkning i sin revisionsberättelse. Vid all kontakt med dem har de bemött oss på ett vänligt och positivt sätt och utan deras hjälp hade denna uppsats troligtvis inte kunnat genomföras på den korta tid vi haft till förfogande.

Till dem som har lagt ner sin tid på att korrekturläsa vår uppsats och gett oss konkreta och sakliga förslag till förbättringar.

Univ.lektor i företagsekonomi, Torbjörn Tagesson, har varit vår handledare och gett oss värdefulla tips och "sparkar" i rätt riktning under resans gång. Tagesson har med sin erfarenhet och kunskap inom området varit till en enormt stor hjälp och nytta när vi har stött på problem i uppsatsen.

Tack så mycket!

Kristianstad 2005-01-11

Henrik Fors

Christian Nilsson

Lottie Nilsson

Abstract

In this study we examine if companies after receiving a qualified audit report change its audit firm. We also investigate if companies that do change their audit firms after receiving a qualified audit report are similar in any ways. We have examined the following variables: if the company is public limited or private, what kind of qualification the company has received, which audit firm that has written the audit report, audit cost, solvency, turnover and the number of employees. We have studied 425 companies that had received a qualified audit report and 415 companies that had received an unqualified audit report. The outcome of this study shows that 10.59 % of the companies that received a qualified audit report changed their audit firm whereas 9.16 % of the companies that received an unqualified audit report changed their audit firm. Further more the result shows that companies receiving qualified audit reports do not change audit firms to a greater extent than companies receiving unqualified audit reports. None of our variables separately affected the company's decision to change audit firms after receiving a qualified audit report, however when placing the variables in pairs some of them affected the company's decision. Our result shows that companies have confidence in the audit firm regardless of the qualified audit report.

Zusammenfassung

In diese Studie untersuchen wir ob Aktiengesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten ihre Wirtschaftsprüfungsgesellschaft wechseln. Wir untersuchen weiter ob die Aktiengesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten haben und ihre Wirtschaftsprüfungsgesellschaften wechseln, sich ähneln. Wie haben folgende Variablen untersucht: ob es eine öffentliches oder privates Aktiengesellschaft ist, welche Einwendung die Aktiengesellschaft erhalten hat, welche Wirtschaftsprüfungsgesellschaft den Bestätigungsvermerk unterschrieben hat, Prüfungskosten, Solidität, Umsatz und Anzahl Angestellte. Wir haben 425 Aktiengesellschaften untersucht die einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten haben und 415 Aktiengesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit keinen Einwendungen erhalten haben. Es zeigte sich dass 10,59 % von den Gesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten haben die Wirtschaftsprüfungsgesellschaft wechselte und 9,16 % von den Gesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit keinen Einwendungen erhalten haben. Das Ergebnis zeigt dass Aktiengesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten nicht die Wirtschaftsprüfungsgesellschaft in grösser Umfang wechseln als die Gesellschaften die einen Bestätigungsvermerk mit keinen Einwendungen erhalten. Keine von unseren Variablen beeinflusst den Beschluss die Wirtschaftsprüfungsgesellschaft zu wechseln, aber wenn wir zwei Variablen zusammensätzen zeigt es sich dass es einige Aktiengesellschaften beeinflusst. Unser Ergebnis zeigt dass die Aktiengesellschaften obwohl dass sie einen Bestätigungsvermerk mit Einwendungen erhalten vertrauen in die Wirtschaftsprüfungsgesellschaft haben.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
1. Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Problemdiskussion	10
1.3 Syfte	12
1.4 Uppsatsens fortsatta disposition	12
1.5 Kapitelsammanfattning	13
2. Metod	14
2.1 Uppsatsmetod	14
2.2 Kapitelsammanfattning	15
3. Teori	16
3.1 Inledning	16
3.2 Vår modell	17
3.3 Teorier om effekter av en oren revisionsberättelse	18
3.4 Teorier om byte av revisionsbolag	19
3.5 Hypotesformuleringar	20
3.5.1 Privat/Publikt aktiebolag	20
3.5.2 Typ av anmärkning	23
3.5.3 Revisionsbolag	24
3.5.4 Revisionskostnad	25
3.5.5 Soliditet	25
3.5.6 Omsättning och antal anställda	26
3.6 Sammanställning av hypoteser	27
3.7 Kapitelsammanfattning	28
4. Empirisk metod	29
4.1 Undersökningsmetod	29
4.2 Datainsamlingsmetod	30
4.3 Urvalspopulation	30
4.4 Operationalisering	33
4.4.1 Dokumentstudie 2002	33
4.4.2 Dokumentstudie 2003	34
4.5 Statistisk bearbetning	35
4.6 Bortfall	35
4.7 Validitet	35
4.8 Reliabilitet	36
4.9 Kapitelsammanfattning	36
5. Analys	37
5.1 Inledning	37
5.2 Huvudhypotes	38
5.2.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	38
5.2.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	39
5.2.3 Jämförelse mellan revisionsberättelsens art och bytesfrekvens	39
5.2.4 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	41
5.3 Privat/Publikt aktiebolag	41
5.4 Typ av anmärkning	42
5.4.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	42
5.4.2 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	44

5.5 Revisionsbolag	45
5.5.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	45
5.5.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	46
5.5.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	47
5.6 Revisionskostnad	48
5.6.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	48
5.6.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	49
5.6.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	50
5.7 Soliditet	51
5.7.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	51
5.7.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	52
5.7.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	52
5.8 Omsättning	53
5.8.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	53
5.8.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	54
5.8.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	54
5.9 Antal anställda	55
5.9.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	55
5.9.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	56
5.9.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002	57
5.10 Sammanställning av hypotesernas utfall	58
5.11 Multivariat analys	59
5.11.1 Omsättning – Anmärkningsgrad	62
5.11.2 Antal anställda – Revisionskostnad	62
5.11.3 Antal anställda – Anmärkningsgrad	63
5.11.4 Revisionsbolag – Anmärkningsgrad	63
5.12 Kapitelsammanfattning	65
6. Slutsatser	66
6.1 Slutdiskussion	66
6.2 Egna reflektioner	71
6.3 Förslag till fortsatt forskning	71
6.4 Kapitelsammanfattning	72
Referenser	74
Bilagor	
Bilaga 1. Branschstatistik 2003	78
Bilaga 2. Revisionsberättelse enligt standardutformningen i FAR, 2002	79
Bilaga 3. Dokumentstudie	80
Bilaga 4. SPSS-tabeller: Huvudhypotes	81
Bilaga 5. SPSS-tabeller: Anmärkningsgrad	83
Bilaga 6. SPSS-tabeller: Revisionsbolag	85
Bilaga 7. SPSS-tabeller: Revisionskostnad	88
Bilaga 8. SPSS-tabeller: Soliditet	90
Bilaga 9. SPSS-tabeller: Omsättning tkr	92
Bilaga 10. SPSS-tabeller: Antal anställda	94
Bilaga 11. Uppdelning av variabler: multivariat analys	96

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse samt försöka se och förklara om det finns några samband som ökar eller minskar bytesfrekvensen i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Variablerna som vi tror har samband med byte av revisionsbolag, och har testats i uppsatsen är följande: privat/publikt aktiebolag, typ av anmärkning, revisionsbolag, revisionskostnad, soliditet, omsättning och antal anställda.

Uppsatsen utgår från den deduktiva ansatsen och de teorierna som används är agentteorin, signalteorin och tidigare studier. Vi har med hjälp av dessa utformat en egen modell som följer flödet från det att aktiebolaget erhåller oren revisionsberättelse tills beslutet på bolagsstämman om att byta eller behålla sitt revisionsbolag. För att realisera vårt syfte genomförde vi en dokumentstudie. 425 aktiebolag som för räkenskapsåret 2002 hade erhållit oren revisionsberättelse och 415 aktiebolag som hade erhållit ren revisionsberättelse medverkade i undersökningen. Uppsatsens resultat speglar hela aktiebolagspopulationen i Sverige.

Resultaten av dokumentstudien analyserades av Chi-två testet eller Mann-Whitney testet. Vi fann att **10,59 %** av aktiebolagen som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 bytte revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. **9,16 %** av aktiebolagen som erhållit ren revisionsberättelse räkenskapsåret 2002 bytte revisionsbolag för räkenskapsåret 2003, dock fann testet ingen signifikans dem emellan. Vårt resultat är mycket positivt för revisorskåren eftersom bytesfrekvensen visar sig vara ungefär lika stor oavsett om revisionsbolaget skrivit en ren eller oren revisionsberättelse. De variabler som vi trodde skulle inverka på ett byte visade sig inte stämma med våra uppställda hypoteser. I multivariat korstabellsanalysen fann vi dock att några av våra variabler påverkade bytesfrekvensen. Aktiebolag som har hög omsättning och samma anmärkningsgrad tenderar att avge samma beslut om ett eventuellt byte av revisionsbolag. Detsamma gäller för de aktiebolag som har medel antal anställda och samma revisionskostnad samt de aktiebolag som har lågt antal anställda och samma anmärkningsgrad. Slutligen fann vi att aktiebolag som har samma revisionsbolag och samma anmärkningsgrad avger samma beslut.

Nyckelord: revisionsberättelse, ren revisionsberättelse, oren revisionsberättelse, revisionsbolag, byte och byta.

1. Inledning

I detta inledande kapitel kommer en kort bakgrundsbeskrivning av vårt problemområde att ges. Vi redogör för revisorns uppgifter i ett aktiebolag och visar historik över den orena revisionsberättelsen. Efter detta kommer uppsatsens problemdiskussion, där tyngdpunkt läggs kring revisorns förändrade roll efter redovisningsskandalen i Enron. Syftet med uppsatsen definieras efter problemdiskussionen och kapitlet avslutas med en presentation av uppsatsens fortsatta disposition.

1.1 Bakgrund

”-Professionen har fått husera för fritt. Revisorerna inriktar sig på att göra saker rätt istället för att göra rätt saker.” (Peter Öhman refererad i Axelsson, 2004, s 5)

Denna skarpa kritik riktad mot revisorskåren kommer från Peter Öhman vid Mitthögskolan i Sundsvall, som i sin senaste avhandling har studerat hur svenska revisorer ser på granskningen och bedömningen av börsnoterade företags redovisningsinformation. Öhman menar att revisorerna inte förrän i andra hand anstränger sig för att ge investerare heltäckande uppgifter om företags redovisningsinformation och i första hand anstränger sig för att göra saker rätt och hålla sig inom givna ramar. (Axelsson, 2004)

Vad är det då för ”rätt saker” som en extern revisor ska göra? I ett aktiebolag är revisorns uppgifter fastslagna i Aktiebolagslag (1975:1385) som föreskriver att revisorn skall granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsen och den verkställande direktörens förvaltning av bolaget (ABL 10:3 §). Lagen föreskriver vidare att granskningen skall utföras med god revisions sed och FAR, föreningen för revisionsbyråbranschen, ger ut rekommendationer om vad god revisions sed innebär (*FARs Revisionsbok*, 2004).

Det är i revisionsberättelsen revisorn uttalar sig om granskningen av bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsen och VD: s förvaltning av bolaget. I revisionsberättelsen ska revisorn:

- Uttala sig om årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen
- Tillstyrka eller avstyrka
 - att resultat- och balansräkning ska fastställas
 - att vinsten disponeras enligt förslag i förvaltningsberättelsen
 - om styrelse och VD ska beviljas ansvarsfrihet (ABL 10:28-30 § §)

Om revisorn inte har någonting att anmärka på utformas revisionsberättelsen enligt standardutformningen i RS 709 (Revisionsstandard i Sverige, återgivet i *FARs Revisionsbok*,

2004), och betecknas då, enligt oss, som ren revisionsberättelse. Om revisorn däremot har något att anmärka på anges detta i revisionsberättelsen och revisionsberättelsen betecknas då, enligt oss, som oren.

1995 gjordes den första undersökningen om hur vanligt förekommande orena revisionsberättelser är i svenska aktiebolag. Nedan visas utvecklingen av de orena revisionsberättelserna i Sverige för de årtal som tidigare har studerats.

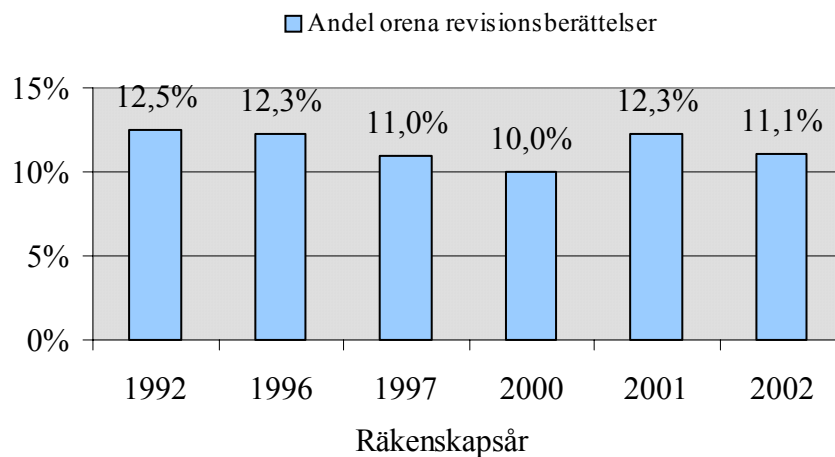

Fig. 1. Utveckling av andelen orena revisionsberättelser.

Resultatet från 1995-års undersökning, att vart åttonde företag (12,5 %) visade en oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 1992, blev mycket uppmärksammat och förvånade de flesta inom revisionsbranschen (Hasselberg & Kehrer, 1995b). Författarna, de tillfrågade revisorerna och juristerna hade gissat på 5 % (Hasselberg & Kehrer, 1995a). År 1997 gjordes undersökningen om för räkenskapsåret 1996 och resulterade i att andelen orena revisionsberättelser var 12,3 %. Hasselberg och Kehrer (1997) kom fram till slutsatsen att andelen orena revisionsberättelser är lika stor vid lågkonjunktur som vid högkonjunktur.

1995-års undersökning blev startskottet för intresset kring orena revisionsberättelser vilka idag har behandlats i ett flertal uppsatser. Lindher, Lödbj Varel och Magistrado (2002) visade att andelen orena revisionsberättelser för räkenskapsåret 2001 var 12,3 %. Laudon och Persson (2004) visade att andelen orena revisionsberättelser för räkenskapsåret 1997 var 11 %. Laudon och Persson (2004) kritiserade Hasselberg och Kehrers slutsats att andelen orena revisionsberättelser är lika stor vid lågkonjunktur som vid högkonjunktur, eftersom 1997 var ett högkonjunkturår och att andelen orena revisionsberättelser då var något lägre än 1992.

Branschstatistik visar att andelen orena revisionsberättelser för räkenskapsåren 2000 och 2002 är 10,0 % respektive 11,1 %. (Sundberg, 2004)

1.2 Problemdiskussion

Det är viktigt att företagets resultat och ekonomiska ställning redovisas för omvärlden på ett korrekt sätt, eftersom aktieägarna inte personligen svarar för aktiebolagets skulder (Moberg, 2003). Revisorns granskning behövs för att skapa trovärdighet åt årsredovisningen så att företagets olika intressenter kan lita på informationen som lämnas där och därför ställs det vissa krav på revisorn. Kraven på opartiskhet, självständighet och tystnadsplikt regleras i aktiebolagslagen, revisorslagen, revisorsförordningen och i särskilda föreskrifter från Revisorsnämnden (*FARs Revisionsbok*, 2004).

Just revisorns oberoende är en klassisk revisorsfråga som då och då får aktualitet och diskuteras (Moberg, 2003). Engerstedt och Strömqvist (2003) skriver att *”revisorns oberoende har debatterats lika länge som det funnits ett revisorsyrke”* (s 36). En av de senaste debatterna är den som följde efter redovisningsskandalerna i USA (Enron och Worldcom) vilket ledde till att uppmärksamheten kring revision och revisorer ökade (Ibid.). Revisionsbolaget, Arthur Andersen, teg om oegentligheter i Enrons redovisning och agerade både som konsulter och granskare i företaget (Petersen, 2002). Andersens agerande stred emot alla gällande principer om revision vilket gjorde att revisionsbolaget inte överlevde, eftersom ingen hade något förtroende kvar för dem. Enron-skandalen är ett ypperligt exempel som visar på följderna av ett skadat förtroende och hur viktigt det är för revisorerna att upprätthålla detta förtroende.

Revisorns rykte som oberoende granskare har blivit starkt ifrågasatt efter dessa skandaler och i Sverige kom det den 1 januari 2002 en ny revisorslag (Revisorslag (2001:883)) som innehåller ett särskilt avsnitt som behandlar frågor om just revisorns opartiskhet och självständighet (Engerstedt & Strömqvist, 2003). Revisorn ska för varje uppdrag i revisionsverksamhet pröva om det finns omständigheter som kan rubba förtroendet för dennes opartiskhet eller självständighet i den så kallade analysmodellen (Ibid.). Sverige är det första landet i världen som har lagfäst analysmodellen för prövning av revisorns opartiskhet och självständighet och den har sitt ursprung i EG-kommissionens rekommendation om revisorers oberoende i EU (*FARs Revisionsbok*, 2004).

Enligt ABL måste det finnas minst en revisor i varje aktiebolag och det är bolagsstämman som utser denne (10:1 §). Bolagsstämman kan utse antingen en revisor eller ett revisionsbolag för revisionsuppdraget i företaget och det är endast auktoriserade eller godkända revisorer som kan väljas (ABL 10:8 §, 11 §, 18 §). Bolagsordningen kan innehålla vissa bestämmelser om hur valet av revisor ska gå till och dessa bestämmelser måste då bolagsstämman ta hänsyn till (Moberg, 2003). I figuren nedan visas förhållandet mellan revisorn och bolagsstämman. Revisorn granskar styrelse och VD: s förvaltning av företaget och den upprättade årsredovisningen på uppdrag av bolagsstämman.

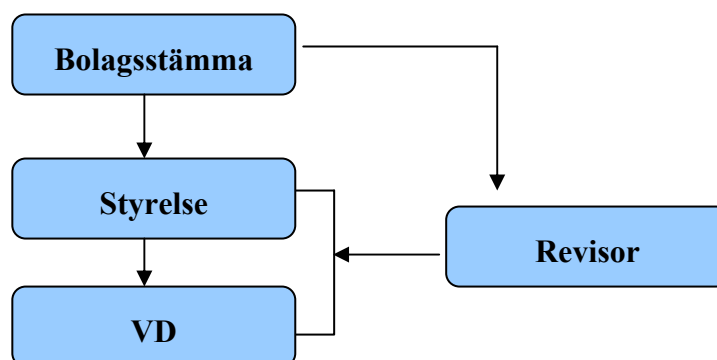

Fig. 2. Förhållandet mellan revisorn och bolagsstämman. Källa: Moberg, 2003, s 25.

Mandattiden för vald revisor eller valt revisionsbolag är fyra år, men det finns inga hinder i lagen att samma revisor kan väljas om hur många gånger som helst (*FARs Revisionsbok*, 2004). Det finns dock en EG-rekommendation som säger att vald revisor med nyckelställning i revisionsuppdraget ska bytas ut inom sju år om företaget är av allmänt intresse. I Sverige är det god revisorssed att vara vald revisor i sammanlagt åtta år, det vill säga två sammanhängande mandatperioder (Ibid). En revisor får när som helst avgå från sitt uppdrag som vald revisor i företaget och bolagsstämman kan när som helst avsätta den valda revisorn innan mandattiden har gått ut. Bristande förtroende för revisorn kan vara en orsak för bolagsstämman att avsätta den valda revisorn (Moberg, 2003).

I revisionsberättelsen rapporterar revisorn till sin uppdragsgivare, bolagsstämman, om sin granskning av företaget. Med stöd av revisorns uttalanden i revisionsberättelsen ska bolagsstämman fatta beslut om resultat- och balansräkning ska fastställas, om vinsten eller förlusten ska behandlas enligt styrelsens förslag och om styrelse och VD ska beviljas ansvarsfrihet. (ABL 9:7 §)

Revisorn kan som tidigare nämnts antingen lämna en ren eller en oren revisionsberättelse. En oren revisionsberättelse är en mycket allvarlig sak för de flesta styrelseledamöter och verkställande direktörer eftersom den ofta leder till stor uppmärksamhet om företaget har många aktieägare (*FARs Revisionsbok*, 2004). Tidigare forskning visar att orena revisionsberättelser får negativa konsekvenser för företaget, i litteratur och i artiklar finns teorier om att revisorer inte lämnar orena revisionsberättelser på grund av rädslan att mista sin klient (Citron & Taffler, 1992). Hasselberg och Kehrer (1995b) fann att revisorer som avger anmärkning i revisionsberättelsen inte löper större risk att mista sin klient. Ruiz-Barbadillo, Gómez-Aguilar, De Fuentes-Barberá och García-Benau (2004) har emellertid identifierat ett vägval som revisorn står inför vid beslutet om att lämna en ren eller oren revisionsberättelse.

Detta vägval är risken att få ett skadat förtroende om en ren revisionsberättelse lämnas när den egentligen borde vara oren och risken att mista sin klient om en oren revisionsberättelse lämnas. Är det så? Leder en oren revisionsberättelse till klientförlust?

Efter den senaste tidens redovisningsskandaler där revisorns oberoende har blivit starkt ifrågasatt är det befogat att ställa sig frågan igen. Har företag fortsatt förtroende för revisorn efter att denne har avlämnat en oren revisionsberättelse? Vi tycker därför att det är intressant att undersöka hur bolagsstämman reagerar när de erhåller en oren revisionsberättelse från revisorn. Får revisorns revisionsbolag fortsatt förtroende eller utser bolagsstämman ett nytt revisionsbolag? Finns det några likheter i de bolagsstämmor som byter revisionsbolag?

Uppsatsens problemformulering lyder:

- Leder en oren revisionsberättelse till att bolagsstämman byter revisionsbolag?
- Finns det något som påverkar bytesfrekvensen?

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse samt försöka se och förklara om det finns några samband som förklarar ökad eller minskad bytesfrekvens i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse.

1.4 Uppsatsens fortsatta disposition

Kapitel 2 I detta kapitel redogör vi för den vetenskapliga ansatsmetod vi valt att utgå ifrån för att realisera vårt syfte. Vi presenterar också de befintliga teorier som vi använt oss av för att kunna konstruera vår modell.

Kapitel 3 I detta kapitel presenterar vi vår modell och våra framarbetade hypoteser utifrån egen och befintlig teori. Varje hypotes föregås av en redogörelse för de teorier som ligger till grund för hypotesen. Teorierna som vi utgår ifrån är signalteorin, agentteorin, teorier om effekter av en oren revisionsberättelse och teorier som undersökt varför företag byter revisionsbolag samt viss branschstatistik.

- Kapitel 4 I detta kapitel beskriver vi vilken undersöknings metod vi har valt att använda. Här går att utläsa vilken datainsamlings metod vi valt och hur vårt urval har gått till. Vi redogör även för vår dokumentstudies uppbyggnad samt för validiteten och reliabiliteten i vår undersökning.
- Kapitel 5 I detta kapitel analyserar vi våra insamlade data och testar om våra hypoteser överlevde i verkligheten eller inte. Slutligen redogör vi för en multivariat korstabellsanalys för att undersöka om vi kan hitta ytterligare samband mellan bytesfrekvensen och två variabler tillsammans.
- Kapitel 6 I uppsatsens sista kapitel redovisas de slutsatser vi kommit fram till utifrån analysen av våra insamlade data. Vi kommer även att redogöra för de egna reflektioner som har uppstått under uppsatsens gång samt ge förslag till fortsatt forskning inom ämnet.

1.5 Kapitelsammanfattning

I ett aktiebolag ska revisorn granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsen och den verkställande direktörens förvaltning av bolaget. Resultatet av revisorns granskning presenteras i revisionsberättelsen som antingen kan innehålla anmärkningar (oren) eller vara utformad helt enligt standardutformningen (ren). Intresset för orena revisionsberättelser väcktes 1995 då Hasselberg och Kehrer gjorde den första undersökningen om hur stor andelen orena revisionsberättelser är i svenska aktiebolag. De fann att andelen var 12,5 % för räkenskapsåret 2002 och andelen har sedan dess varierat mellan 10-12 %. För att revisorns granskning ska vara trovärdig måste det vara en oberoende granskning och diskussioner om revisorns oberoende är en klassisk revisorsfråga. En av de senare diskussionerna är den som följde efter redovisningsskandalen i Enron där förtroendet för revisorn fick sig en rejäl törn.

I aktiebolag är det bolagsstämman som utser revisor och syftet med vår uppsats är att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Hasselberg och Kehrer (1995b) fann att aktiebolagen som erhållit oren revisionsberättelse inte bytte ut sin revisor, men vi tror att förtroendet för revisorn ser annorlunda ut idag efter allt som har hänt inom revisionsbranschen och tycker det är befogat att undersöka sambandet igen. Vi ska också undersöka om det finns några likheter i de aktiebolag som byter revisionsbolag efter att ha erhållit oren revisionsberättelse för att se om det finns några samband som ökar eller minskar bytesfrekvensen.

2. Metod

I uppsatsens andra kapitel kommer vi att redogöra för den vetenskapliga ansatsmetod som vi har valt att använda för att realisera vårt syfte. Presentation och motivering av använda teorier kommer att ges och slutligen kommer en kort diskussion kring andra teorier som eventuellt hade kunnat användas.

2.1 Uppsatsmetod

Då syftet med vår uppsats är att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse, ska vi försöka utreda om det finns ett kausalt samband mellan en oren revisionsberättelse och bolagsstämman beslut om byte av revisionsbolag. Vi har endast funnit en tidigare svensk uppsats som har behandlat detta samband och anser därför att vårt problemområde är ganska outforskat. Uppsatsen som behandlade vårt problemområde gjordes 1995 och utredde om revisorn var kvar efter att ha avgett en oren revisionsberättelse (Hasselberg & Kehrer, 1995b). Vi anser att det har hänt mycket inom revisionsbranschen och att revisorns roll har förändrats sedan dess, vilket kan göra att sambandet ser annorlunda ut idag.

I uppsatsen ska vi också försöka se och förklara om det finns några samband som ökar eller minskar bytesfrekvensen av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Utifrån tidigare undersökningar, branschstatistik, befintlig och egen teori har vi konstruerat en modell som består av ett antal variabler vilka vi tror kan påverka bytesfrekvensen. Med utgångspunkt i variablerna har vi formulerat ett antal hypoteser som vi antingen falsifierar eller låter bli att falsifiera efter att ha testat dem i empirin.

Vi kommer alltså att arbeta med en deduktiv ansats eftersom vi utgår ifrån befintlig och egen teori för att komma fram till våra slutsatser (Andersen, 1998). Det positivistiska synsättet, att förklara orsak-verkan samband, kommer att återspeglas i hela uppsatsen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2003).

Som vi nämnde ovan har vi valt att realisera uppsatsens syfte med hjälp av redan befintliga teorier och tidigare undersökningar. Vi har valt att studera undersökningar som behandlar den orena revisionsberättelsens effekter eftersom dessa resultat påvisar att en oren revisionsberättelse får effekter på företagets intressenter. Effekterna som följer av den orena revisionsberättelsen är negativa för företaget och därför tror vi att de kan påverka bolagsstämman när den ska utse revisionsbolag. Vi har även studerat undersökningar som behandlar frågan varför företag byter revisor eftersom vi tror att en oren revisionsberättelse kan vara *en* orsak till byte. Dessa tidigare undersökningar utgår ifrån agentteorin, signalteorin,

intressentmodellen och tidigare studier och det är undersökningarnas resultat som ligger till grund för vår modell.

Agentteorin är en teori som har används på en av våra variabler i modellen. Denna teori har vi valt att använda för att förklara att förhållandet mellan bolagsledning och bolagsstämma kan få effekter vid valet av revisionsbolag. En annan teori som vi använder är signalteorin eftersom vi med stöd i teori kan påvisa att en oren revisionsberättelse sänder negativa signaler till företagets intressenter (Laudon & Persson, 2004).

Den positiva redovisningsteorin är en teori som hade kunnat användas i uppsatsen. Teorin förklarar varför de som redovisar väljer att redovisa på just det sätt som de gör, vilket hade kunnat överföras till resonemanget kring ett företags val av revisionsbolag (Scott, 2003). Vi har valt att inte använda denna teori på grund av att den utgår från agentteorin som vi istället har valt att använda i sin grundutformning.

En annan generell teori som vi hade kunnat använda i uppsatsen är den institutionella teorin som förklarar hur organisationer agerar och hur vissa handlingsmönster blir allmänt accepterade och tagna för givna i organisationen. Dessa allmänt accepterade handlingsmönster kallas för institutioner, vars uppkomst har en lång historia och har växt fram under lång tid (Powell & DiMaggio, 1991). Vi har valt att inte använda denna teori dels på grund av att de organisationer vi ska studera inte ska studeras över mer än två år och dels på grund av att vi inte tror att organisationens revisionsbolag utgör en institution i organisationen.

2.2 Kapitelsammanfattning

Sambandet mellan oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag är ganska utforskat eftersom vi endast har hittat en tidigare svensk undersökning som har behandlat detta. För att realisera vårt syfte har vi konstruerat en modell med ett antal variabler som vi tror kan påverka aktiebolagets beslut om att byta revisionsbolag. Utifrån undersökningar om den orena revisionsberättelsens effekter och varför företag byter revisionsbolag, agent- och signalteorin samt viss branschstatistik har vi framarbetat ett antal hypoteser som vi ska testa i verkligheten för att kunna avgöra om de överlever eller inte. Den vetenskapliga ansatsmetod som används i uppsatsen är den deduktiva då vi utgår från egen och befintlig teori för att komma fram till våra slutsatser. Den positiva redovisningsteorin och den institutionella teorin är två teorier som vi hade kunnat använda i uppsatsen, men som vi av olika anledningar har valt att inte använda.

3. Teori

Detta kapitel inleds med en presentation av de tidigare undersökningar som har behandlat sambandet mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisor. Därefter redogör vi för vår modell och de olika teorier som vi har använt oss av för att utarbeta våra hypoteser. Efter detta presenteras vår huvudhypotes och de sju underhypoteser som ska testa om det finns några samband som ökar eller minskar bytesfrekvensen av revisionsbolag. Underhypoteserna presenteras i den ordning som variablerna kommer i modellen. Kapitlet avslutas med en sammanställning av samtliga hypoteser.

3.1 Inledning

Forskningen om kausalt samband mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag i Sverige har, som vi tidigare nämnt, endast behandlats i en tidigare undersökning. Undersökningen är från 1995 och hade till syfte att undersöka huruvida en revisor som lämnar en oren revisionsberättelse löper större risk att bli utbytt. Man utgick från revisorn år 1992 och kontrollerade om denne fanns kvar i bolaget år 1994. I undersökningen betecknades revisor som "den som är ordinarie eller suppleant i bolaget enligt PRV: s informationssystem" (Hasselberg & Kehrer, 1995b, s. 29.). Undersökningen gjordes på 114 stycken företag som erhållit rena revisionsberättelser och 119 stycken företag som erhållit orena revisionsberättelser. I tabellen nedan visas utfallet.

Tabell 1. Översikt av antalet och andelen revisorer som är omvalda i bolaget 1994 i gruppen oren revisionsberättelse samt jämförelsegruppen ren revisionsberättelse. Källa: Hasselberg & Kehrer, 1995b.

Revisor	Ren revisionsberättelse		Oren revisionsberättelse	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Kvar	97	85,1 %	95	79,8 %
Ej kvar	17	14,9 %	24	20,2 %
Totalt	114	100,0 %	119	100,0 %

I tabellen går att utläsa att 20,2 % av de företag som erhållit oren revisionsberättelse 1992 hade bytt revisor år 1994. Av de företag som erhållit ren revisionsberättelse 1992 hade 14,9 % bytt revisor år 1994. Hasselberg och Kehrer formulerade försiktigt en slutsats att revisorn är viktig för företaget och därför får förnyat förtroende. De konstaterade att det definitivt inte finns någon automatik mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisor.

Sambandet har också undersökts utomlands med blandade resultat. Chow och Rice (1982), Craswell (1988, återgivet i Beattie & Fearnley (1998)) och Citron och Taffler (1992) fann ett positivt samband mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag. Schwartz och Menon (1985) fann däremot inget samband i sin undersökning.

3.2 Vår modell

Vi tror att sambandet mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag kan se annorlunda ut idag jämfört med när 1995-års undersökning gjordes, med tanke på den turbulens som varit inom revisionsbranschen. Modellen nedan har vi konstruerat för att undersöka om våra variabler påverkar bolagsstämans beslut om byte av revisionsbolag efter att aktiebolaget har erhållit en oren revisionsberättelse. I modellen tar vi hänsyn till vissa specifikt utvalda variabler för att undersöka om aktiebolagsstämmor med likartade variabler avger samma beslut.

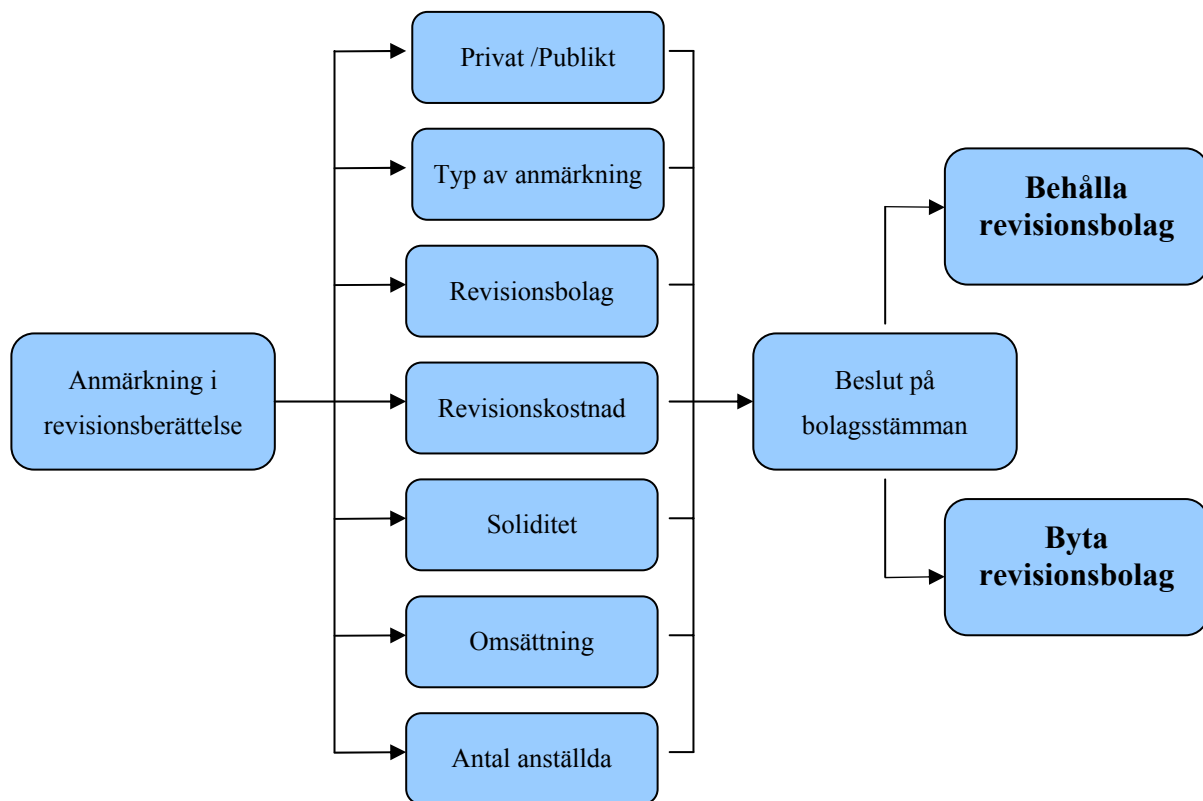

Fig. 3. Modell.

Som framgår senare i uppsatsen kommer modellens variabler att återspeglas i våra hypoteser som bygger på teorier om den orena revisionsberättelsens effekter, teorier om varför företag byter revisionsbolag, agent- och signalteorin samt viss branschstatistik. (Se bilaga 1)

3.3 Teorier om effekter av en oren revisionsberättelse

Den orena revisionsberättelsens effekter och konsekvenser har många försökt att studera, men utan att komma fram till några säkra resultat eller slutsatser. Studierna har utgått från olika intressentgrupper och har sedan försökt att kartlägga hur dessa grupper reagerar när företaget erhåller en oren revisionsberättelse. (Dunn, 1996)

Den orena revisionsberättelsens effekt på företagets aktiekurs har undersökts av en rad olika forskare med varierande resultat. Firth (1978, återgivet i Dunn (1996)) försökte förklara den orena revisionsberättelsens effekt på företagets aktiekurs genom att jämföra de företag som erhållit oren revisionsberättelse med dem som erhållit ren. Resultatet visade att marknaden reagerade på den orena revisionsberättelsen. Dodd, Dopuch, Holthausen och Leftwich (1984) skriver att det är svårt att bevisa att den orena revisionsberättelsen får effekter på aktiekursen, men har kunnat påvisa att företagets aktiekurs faller för de företag som inte tidigare har erhållit en oren revisionsberättelse. Aktiekursen påverkas inte av den orena revisionsberättelsen förrän den uppmärksammas i media (Dopuch, Holthausen & Leftwich, 1986).

Kreditgivare ser en ren revisionsberättelse som ett kvitto på att företaget har skötts på ett tillfredsställande sätt. En oren revisionsberättelse har stor påverkan vid kreditgivarens kreditanalys av företaget. Orsaken till den orena revisionsberättelsen medverkar vid kreditgivarens beslut om fortsatt kredit. Kreditgivare gör kontinuerliga uppföljningar av företag som erhållit oren revisionsberättelse. (Aychouh & Persson, 2004)

Andersson och Larsson (2003) har undersökt hur intressenterna: i) finansanalytiker, ii) banker/finansbolag och iii) skattemyndigheten reagerar på en oren revisionsberättelse. Samtliga såg allvarligt på en oren revisionsberättelse men poängterade att det är de bakomliggande faktorerna till den orena revisionsberättelsen som är de väsentliga. Man fann vidare att samtliga av intressenterna gjorde en egen undersökning av företaget som erhållit en oren revisionsberättelse.

Företag som erhåller orena revisionsberättelser går i konkurs eller likvideras i högre utsträckning än de företag som erhåller rena revisionsberättelser. År 1997 var andelen orena revisionsberättelser 11 % och av dessa hade 54 % gått i konkurs eller likviderats år 2002. Av de företag som erhöll ren revisionsberättelse år 1997 hade endast 20 % gått i konkurs eller likviderats år 2002. Orena revisionsberättelser ger en signal till företagets intressenter om att företaget har brister som kan leda till en kris, vilket gör att intressenterna uppmärksammar orena revisionsberättelser och agerar. (Laudon & Persson, 2004)

Forskningen om den orena revisionsberättelsens effekter har kunnat påvisa att det finns ett samband mellan en oren revisionsberättelse och signifikant högre revisionskostnad. Detta

samband förklaras med att revisionsrisken i företag med oren revisionsberättelse är högre än i de företag med ren revisionsberättelse, vilket medför att revisionen kräver en större arbetsinsats. (Houghton & Jubb, 1999)

Det är alltså fastslaget att den orena revisionsberättelsen får effekter och samtliga av dessa effekter är negativa för företagets del.

3.4 Teorier om byte av revisionsbolag

Beattie och Fearnley (1995) presenterar (återgivet i Beattie & Fearnley, (1998)) en översikt av anledningar till varför företag byter revisionsbolag. Sammanfattningsvis beror bytet på tre faktorer; i) företagets karaktäristika, ii) revisionsbolagets karaktäristika och iii) revisionsmiljön. För att ett byte ska ske måste det ha skett någon signifikant förändring i någon av de tre faktorerna. (Ibid.) I denna uppsats är det förändringar i revisionsmiljön och en oren revisionsberättelse som väcker frågan om byte av revisionsbolag.

En anledning till att företag byter revisionsbolag är för att kunna erhålla mer gynnsamma uttalanden från revisorn (Citron och Taffler, 1992). Företag som är ekonomiskt svaga byter revisionsbolag i större utsträckning än de företag som har en stark ekonomi (Schwartz & Menon, 1985). Detta samband förklaras med att de ekonomiskt svaga företagen inte har samma uppfattning som revisorn om vad som ska granskas under revisionen (Ibid.).

I publika företag som överlåtits och erhållit en oren revisionsberättelse, är sannolikheten stor att revisionsbolaget byts ut. Det övertagande företaget använder sitt eget revisionsbolag för att lösa de problem som gett upphov till den orena revisionsberättelsen (Firth, 1999). Anderson, Stokes och Zimmer (1993) visar (återgivet i Firth (1999)) att majoriteten av företagsöverlåtelser leder till byte av revisionsbolag. Denna variabel kommer inte att undersökas eftersom det är alldeles för tidskrävande att undersöka ägarförändringar.

Annan forskning visar (återgivet i Firth, 1999) att byte av revisionsbolag görs för att minska revisionskostnaden, (DeAngelo, 1981; Gregory & Collier, 1996; Pong & Whittington, 1994; Simon & Francis, 1988) öka trovärdigheten i årsredovisningen, öka revisionskvaliteten och minska agentkostnader (Bar-Yosef & Livnat, 1984; DeFond, 1992; Francis & Wilson, 1988; Johnson & Lys, 1990; Simunic & Stein, 1987).

3.5 Hypotesformuleringar

Enron-skandalen år 2001 är en av vår tids absolut största redovisningsskandaler som ledde till att ett av världens största revisionsbolag, Arthur Andersen, gick i konkurs. Men vad hände egentligen? Andersens personal hade under en längre tid hjälpt Enrons ledning att kreativt dölja lönsamhetsproblem. Andersen gjorde även försök till att sopa igen spår genom att förstöra handlingar (Ledare, 2002). När väl detta uppdagades fick sig hela revisionsbranschen en törn i kanten och Enron gick i konkurs. Revisorns roll kom efter denna dag att ändras för alltid. Dennes roll kom nu att inrikta sig på kontrollarbete, som tanken med revisorer var från början. Konsultarbetet som många revisorer utövade försvann, då det inte är möjligt att kombinera detta med granskarrollen (*Har du koll på alla nya krav på årsredovisningen?*, 2004).

Det är 10 år sedan Hasselberg och Kehrer konstaterade att en oren revisionsberättelse i ett svenskt aktiebolag inte automatiskt leder till byte av revisor. Efter Enron-skandalen, då revisorerens rykte blev ordentligt skamfilat, får vi anse att det har skett en förändring i revisionsmiljön, vilket Beattie och Fearnley (1995) utpekar som en orsak till varför företag byter revisionsbolag (återgivet i Beattie & Fearnley, (1998)). Vi har ovan visat att en oren revisionsberättelse medför negativa konsekvenser för företaget och att det skett en förändring i revisionsmiljön.

Utifrån detta formulerar vi uppsatsens huvudhypotes.

Huvudhypotes:

Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *ren revisionsberättelse*.

3.5.1 Privat/Publikt aktiebolag

Dessa två aktiebolagsformer skiljer sig avsevärt åt vad det gäller antal ägare och antalet beslutsfattare i företaget. En oren revisionsberättelse i ett publikt aktiebolag leder till mer publicitet än i ett privat aktiebolag på grund av att ett publikt aktiebolag har fler intressenter (*FARs Revisionsbok*, 2004). För styrelseledamöter och den verkställande direktören i företaget är den orena revisionsberättelsen en mycket allvarlig sak eftersom den innebär att de inte har fått godkänt i sin förvaltning av företaget (Ibid.).

Vem är det som utser revisionsbolag i ett aktiebolag? Enligt lagen är det, som tidigare nämnts, bolagsstämman som utser revisionsbolag, men är det så i verkligheten? Moberg (2003) påstår att styrelsen oftast ber någon aktieägare att föreslå lämplig kandidat till revisor och att det är ovanligt att någon enskild aktieägare på eget initiativ ger förslag till revisorskandidat. Detta

får anses gälla i de publika aktiebolagen där ägarantalet är stort och utspritt. Av Mobergs (2003) påstående kan man indirekt utläsa att det är styrelsen som lägger fram förslag på revisionsbolag och att bolagsstämman endast formellt utser revisionsbolag.

Agentteorin förklarar problemet som uppkommer när principalen (ägaren) delegerar ansvar till agenten (företagsledningen). Teorin utgår ifrån att alla individer agerar för att maximera sin egen nytta (Scott, 2003). Det finns risker som kan uppkomma för principalen när denne inte kan övervaka agentens agerande. En sådan risk är att agenten kan ta fördel av situationer för sin egen vinnings skull (Perloff, 2001). Fördelen uppkommer genom det informationsgap som finns mellan agenten och principalen, där agenten besitter mer information. Detta gap kallas asymmetrisk information (Ibid.).

Det finns två olika typer av asymmetrisk information vilka är moral hazard och adverse selection. Moral hazard innebär att principalen inte har full kontroll över agentens agerande och agenten använder detta till sin egen fördel. För att motverka moral hazard kan principalen välja några olika samarbetsalternativ med agenten: direkt övervakning, indirekt övervakning, uthyrning av företaget eller fördelning av vinsten. Adverse selection innebär att agenten har ett informationsövertag på principalen genom sin position i företaget. (Scott, 2003)

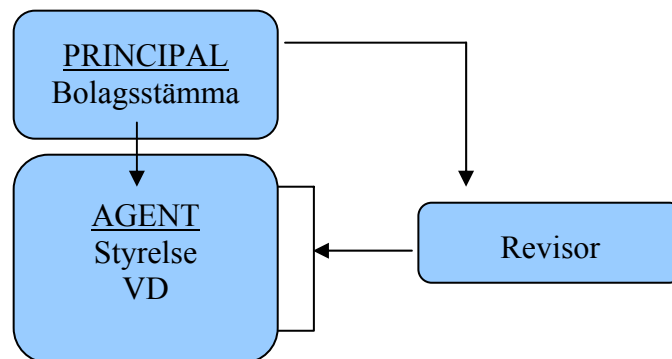

Fig. 4. Agentteorin utifrån uppsatsens problemområde.

Figuren ovan illustrerar förhållandet mellan principal och agent utifrån vårt problemområde. Bolagsstämman är principal och styrelse och VD är agent. Det är alltså styrelse och VD som har ett informationsövertag gentemot bolagsstämman.

När agentteorin appliceras på vår variabel, aktiebolagsform, är den största skillnaden att inom publika aktiebolag är agent och principal två olika grupper medan privata aktiebolags ägare både är agent och principal. Detta grundar vi på antagandet att ägarstrukturen i ett publikt aktiebolag är stort och utspritt medan det i ett privat aktiebolag är litet och koncentrerat.

Besluten bör därför skilja sig åt, då agentteorin förklarar att alla individer vill maximera sin egen nytta. Ägaren i det privata aktiebolaget vill maximera sin nytta både som privatperson och som ägare av företaget.

Signalteorin används för att minska det informationsgap som finns mellan företaget och dess intressenter. Informationsgapet minskas genom att företaget sänder ut olika signaler till sina intressenter. Signalteorins påverkan har undersökts av en rad olika forskare. Prissättningen av företagets produkter sänder ut signaler på hur bra kvaliteten är på företagets produkter (Rao & Monroe, 1989). DeAngelo, DeAngelo & Skinner (2000) beskriver att aktieutdelning kan ge negativa signaler till företagets aktieägare istället för positiva. Undersökningen gjordes på amerikanska företag i vilka det var vanligt att varje år ge extra utdelningar. De Angelo et al. (2000) fann att om den extra utdelningen blev mindre än vad aktieägarna förväntade sig så blev signalen negativ istället för positiv. Det instrument som vi anser vara det viktigaste för företaget att förmedla signaler med, är årsredovisningen där företagets ekonomiska ställning och resultat presenteras.

Tidigare i uppsatsen går också att utläsa att en oren revisionsberättelse kan utge negativa signaler som t.ex. fallande aktiekurs. Då styrelsen inte har fått sitt arbete godkänt av revisionsbolaget, genom den orena revisionsberättelsen, utger även detta en negativ signal till företagets intressenter (Eriksson-Ek & Pellikka, 2003). Ett alternativ för styrelsen att motarbeta denna signal är att försöka få revisionsbolaget utbytt och på så vis maximera sin egen nytta. Även bolagsstämman vill maximera sin egen nytta genom sitt aktievärde. Abdel-khalik (2002) hävdar att när det föreligger ogynnsamma förhållanden i företaget, som påverkar t.ex. aktievärdet negativt, kan bolagsstämman välja att inte acceptera styrelsens förslag på revisionsbolag. Utifrån detta resonemang byter inte publika aktiebolag revisionsbolag efter en oren revisionsberättelse.

Appliceras detta resonemang på privata aktiebolag, där agent och principal är samma person, innebär det att de personer som fattar beslut om valet av revisionsbolag är de som inte blir godkända i sin förvaltning av företaget.

Vi kan utifrån detta ange vår första hypotes.

<p>Hypotes 1: <i>Privat aktiebolag</i> som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än <i>publikt aktiebolag</i> som erhållit oren revisionsberättelse.</p>
--

3.5.2 Typ av anmärkning

Det finns olika saker som revisorn kan anmärka på i revisionsberättelsen. Laudon och Persson (2004) har delat in de olika anmärkningarna som revisorn kan ange i den orena revisionsberättelsen efter den klassificering som Hasselberg och Kehrer (1995b) samt Lindher et al. (2002) använde i sina uppsatser. Skalan är från början utformad av professor Ulf Gomez (Hasselberg & Kehrer, 1995b). Skalan är sjugradig och rangordnad efter allvarligheten i anmärkningen. Laudon och Persson (2004) ändrade rangordningen på tre anmärkningar och det är deras allvarlighetskala som vi kommer att utgå ifrån. (Se nedan.) Ju allvarligare anmärkning desto högre upp i listan hamnar den orena revisionsberättelsen.

Allvarlighetskala (Laudon & Persson, 2004)

1. Avstyrka beviljande av ansvarsfrihet
2. Avstyrka resultaträkning/balansräkning/vinstdisposition eller någon av dessa
3. Eget kapital förbrukat eller understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet, ABL 13 kap
4. Varken till- eller avstyrka/ej tillstyrka beviljande av ansvarsfrihet
5. Varken till- eller avstyrka/ej tillstyrka resultaträkningen/balansräkningen/vinstdispositionen eller någon av dessa
6. Anmärkning/upplysning/erinring eller avvikelser från god redovisningssed
7. För sent eller ej betalda skatter och avgifter

Punkt 1 innehåller de orena revisionsberättelserna där revisorn avstyrker att bevilja ansvarsfrihet. Detta är den allvarligaste graden av orena revisionsberättelser.

Punkt 2 innehåller orena revisionsberättelser där revisorn har avstyrkt resultaträkningen, balansräkningen och vinstdispositionen eller någon av dessa.

Punkt 3 innehåller de orena revisionsberättelser där det egna kapitalet är förbrukat eller understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet. Enligt ABL 13:12 måste styrelsen då genast upprätta en kontrollbalansräkning, som sedan ska granskas av revisorn.

Punkt 4 innehåller de orena revisionsberättelser där revisorn varken har tillstyrkt eller avstyrkt ansvarsfrihet.

Punkt 5 innehåller de orena revisionsberättelser där revisorn varken tillstyrker eller avstyrker resultaträkningen, balansräkningen och vinstdispositionen eller någon av dessa.

Punkt 6 innehåller orena revisionsberättelser med anmärkning, upplysning, erinring eller avvikelser från god redovisningssed.

Punkt 7 innehåller orena revisionsberättelser där företaget för sent eller inte alls har betalt skatter och avgifter.

Desto högre upp företaget hamnar i allvarlighetskalan desto större är risken för konkurs eller likvidation (Laudon & Persson, 2004). Att vara revisor i ett företag som befinner sig i kris ställer höga krav på engagemang och kompetens (*FARs Revisionsbok*, 2004). När företag befinner sig i kris finns alltid en risk att företagsledningen vill visa en alltför ljus bild av företagets ställning och resultat. Revisorn ska löpande följa företagets förvaltning och upplysa styrelsen om skyldigheten att eventuellt upprätta kontrollbalansräkning (Ibid.). Revisionsbolaget och dess kompetens i samband med kunskapen om aktiebolaget blir i detta avseende mycket viktig för ägarna som hjälp för att få företaget ur krisen.

Utifrån detta resonemang formulerar vi vår andra hypotes.

Hypotes 2: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med *lägre anmärkningsgrad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med *högre anmärkningsgrad*.

3.5.3 Revisionsbolag

För att undersöka denna variabel har vi gjort samma indelning av revisionsbolagen som Sundberg (2004). (Se bilaga 1) I den första gruppen, *The Big Three*, återfinns de revisionsbolag som består av minst 500 revisorer: Ernst & Young, KPMG Bohlins och Öhrlings PricewaterhouseCoopers. I den andra gruppen, *Next Big Three*, återfinns de revisionsbolag som består av 90 – 200 revisorer: Deloitte & Touche, Lindebergs Grant Thornton och SET. Den tredje gruppen, *Övriga revisionsbolag*, innefattar de revisionsbolag som består av mindre än 90 revisorer.

Simunic och Stein (1987) har visat (återgivet i Firth, (1999)) att det finns skillnader i revisionskvaliteten bland revisionsbolag och att det finns ett samband mellan revisionskvaliteten och revisionsbolagets storlek. Revisionsbolag som ingår i de två största grupperna (*The Big Three* och *Next Big Three*) har ett rykte som leder till att trovärdigheten i årsredovisningen ökar, vilket i sin tur gör att osäkerheten och informationsgapet mellan principal och agent minskar (Pittman & Fortin, 2004). Tillförlitligheten i årsredovisningen och uppfattad revisionskvalitet hos intressenterna ökar om revisionen är gjord av ett revisionsbolag som är bland de sex största (Teoh & Wong, 1993, återgivet i Kane & Velury (2004)).

Med stöd i ovanstående undersökningar tror vi att om företaget revideras av ett bolag som inte ingår i gruppen av de sex största revisionsbolagen så ökar bytesfrekvensen. Vi kan utifrån detta formulera vår tredje hypotes.

Hypotes 3: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse undertecknad av *revisor i Övriga revisionsbolag* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse undertecknad av *revisor i The Big Three eller Next Big Three*.

3.5.4 Revisionskostnad

Som vi presenterade ovan är en effekt av den orena revisionsberättelsen att revisionskostnaden ökar (Houghton & Jubb, 1999). Forskningen som rör frågan varför företag byter revisionsbolag har fastslagit att en anledning till att byte sker är för att (återgivet i Firth (1999)) minska revisionskostnaden (DeAngelo, 1981; Gregory & Collier, 1996; Pong & Whittington, 1994; Simon & Francis, 1988). Utifrån dessa forskningar får vi anta att företag med orena revisionsberättelser har höga revisionskostnader och för att minska denna kostnad byter man revisionsbolag.

Vi kan därmed formulera vår fjärde hypotes.

Hypotes 4: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre revisionskostnad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *lägre revisionskostnad*.

3.5.5 Soliditet

Spathis, Doumpos och Zopounidis (2003) tar upp en teori som de tror leder till byte av revisionsbolag. Teorin som tas upp är den att företag som befinner sig nära konkursens rand byter revisionsbolag i högre grad än de som har god ekonomi. För att undersöka hur god ekonomi företaget har, kommer vi att använda oss av företagets soliditet. Soliditeten beskriver företagets förmåga att klara tillfälliga konjunkturnedgångar. Soliditetsmättet får man fram genom att ställa företagets egna kapital i förhållande till det totala kapitalet. Soliditeten bör vara cirka 20 % om beräkningen görs på en icke justerad balansräkning och runt 40 % om den görs på en justerad balansräkning (Hallgren, 1998).

Forskning har kunnat påvisa (återgivet i Houghton & Jubb (1999)) att när företag befinner sig under finansiell press så ökar meningsskiljaktigheterna mellan dem och revisorn (DeFond & Jiambalvo, 1993; Dhaliwal, Schatzberg & Trombley, 1993; Fisher & Fisher, 1993).

För att testa denna variabel kommer vi att utgå ifrån en icke justerad balansräkning och formulerar utifrån ovanstående vår femte hypotes.

Hypotes 5: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *lägre soliditet* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre soliditet*.

3.5.6 Omsättning och antal anställda

För att dela in företag i olika grupper kan man använda sig av storleken. Företagen kan då klassificeras efter sin omsättningsstorlek och/eller antal anställda. (NUTEK, 2003)

Hasselberg och Kehrer (1995a) redovisar att revisionsberättelser från företag med låg omsättning och litet antal anställda är de företag som till största del erhåller orena revisionsberättelser. Branschstatistik från 2000 – 2002 påvisar samma resultat (Sundberg, 2004). Schwartz och Menon (1985) visar att företag med låg omsättning byter revisor i större utsträckning än företag med hög omsättning. Då det finns ett kausalt samband mellan företagets storlek och andelen orena revisionsberättelser samt företagets storlek och bytesfrekvensen anges dessa variabler i våra hypoteser.

Vi kan nu framställa vår sjätte och sjunde hypotes som rör aktiebolagets storlek.

Hypotes 6: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *lägre omsättning* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre omsättning*.

Hypotes 7: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har ett *lägre antal anställda* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har ett *högre antal anställda*.

3.6 Sammanställning av hypoteser

Huvudhypotes:

Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *ren revisionsberättelse*.

H1: *Privat aktiebolag* som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än *publikt aktiebolag* som erhållit *oren revisionsberättelse*.

H2: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* med *lägre anmärkningsgrad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* med *högre anmärkningsgrad*.

H3: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* undertecknad av *revisor i Övriga revisionsbolag* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* undertecknad av *revisor i The Big Three eller Next Big Three*.

H4: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre revisionskostnad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre revisionskostnad*.

H5: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre soliditet* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre soliditet*.

H6: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre omsättning* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre omsättning*.

H7: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har ett *lägre antal anställda* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har ett *högre antal anställda*.

3.7 Kapitelsammanfattning

Resultatet av Hasselberg och Kehrsers undersökning 1995 visar att 20,2 % av de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse bytte revisor och att motsvarande siffra i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse var 14,9 %. De konstaterade att en oren revisionsberättelse inte automatiskt leder till att revisorn byts ut. Detta samband tror vi kan se annorlunda ut idag eftersom vi anser att det skett en förändring i revisionsmiljön efter redovisningsskandalen i Enron. I vår huvudhypotes vill vi undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse.

För att kunna se och förklara om det finns några samband mellan de aktiebolag som byter revisionsbolag efter att ha erhållit en oren revisionsberättelse har vi konstruerat en modell med 7 stycken variabler som vi tror kan påverka bolagsstämman i deras beslut om ett eventuellt byte av revisionsbolag. Dessa variabler är: privat/publikt aktiebolag, typ av anmärkning, revisionsbolag, revisionskostnad, soliditet, omsättning och antal anställda. Utifrån teorier om effekter av en oren revisionsberättelse, teorier om byte av revisionsbolag, agent- och signalteorin samt viss branschstatistik har vi framarbetat en hypotes om varje variabel i modellen.

4. Empirisk metod

Uppsatsens fjärde kapitel är en presentation över hur vi har gått till väga för att realisera syftet med uppsatsen. Inledningsvis presenterar vi den undersöknings metod som vi har valt att använda och hur vi har fått tillgång till information. Därefter redogör vi för den metod vi har använt för att samla in primärdata och visar i figur och text hur vi har gjort vårt urval. Variablerna i vår dokumentstudie presenteras med förklaring om hur de har registrerats i undersökningen. Vi kommer också att redogöra för hur vi har bearbetat vårt insamlade material, hur stort bortfall vi har haft samt hur vi har bedömt våra mätmetoder och pålitligheten i våra mått.

4.1 Undersökningsmetod

Alla svenska aktiebolag måste efter slutförd revision skicka in sin årsredovisning med tillhörande revisionsberättelse till Bolagsverket (Årsredovisningslag (1995:1554) 8:3 §). Syftet med denna uppsats är att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse samt försöka se och förklara om det finns några samband mellan dem som erhållit oren revisionsberättelse och som byter revisionsbolag. För att realisera vårt syfte kommer vi att använda revisionsberättelser för räkenskapsåret 2002 och se vilket revisionsbolag som reviderat aktiebolaget och sedan jämföra detta revisionsbolag med reviderande revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Vår definition av en oren revisionsberättelse är den som innehåller en anmärkning från revisorn och som avviker från standardutformningen i *FARs Samlingsvolym* (2002). (Se bilaga 2) Anledningen till att vi använder revisionsberättelsens standardutformning från 2002 är för att det är detta räkenskapsårs revisionsberättelse som ska studeras. Då företags årsredovisning med tillhörande revisionsberättelse är en offentlig handling har det inte varit några problem att erhålla all sekundärdata vi behövde för att realisera vårt syfte.

Eftersom vi ska undersöka om det finns någon skillnad i bytesfrekvens av revisionsbolag mellan de aktiebolag som erhållit oren respektive ren revisionsberättelse, behövde vi på ett snabbt och smidigt sätt få information om de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Vi tog kontakt med UC (Upplysningscentralen) i Stockholm, som ur sitt dataregister sorterade ut alla de svenska aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 och skickade till oss på en CD-ROM. Information om de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse hämtade vi från Affärsdatas register.

Vi har gjort bedömningen att våra variabler är de som till största grad styr ett eventuellt byte av revisionsbolag. För att statistiskt kunna säkerställa vår undersökning och komma fram till

givande slutsatser måste vi granska ett stort antal revisionsberättelser och med tanke på vår begränsade tid kan vi då endast titta på några få variabler. Vår empiriska undersökning har gjorts med kvantitativa mätningar, detta då vi har undersökt många fall med få variabler. Skulle vi istället ha undersökt exakt vad ett byte av revisionsbolag beror på skulle vi bli tvingade till att göra en kvalitativ mätning med få fall och många variabler. (Christensen, Andersson, Carlsson & Haglund, 2001)

Vi har valt att använda tvärsnittsmetoden, som enligt Christensen et al. (2001) ger en överskådlig bild av hur något förfaller sig vid en viss tidpunkt samt att den används vid kvantitativa undersökningar och möjliggör statistiska generaliseringar. Saunders et al. (2003) anger tre metoder att samla in sekundär data, ”*documentary, multiple source & survey*” (s 190), och vi har valt att använda den sistnämnda. Denna ansats valdes för att den kännetecknas av att verkligheten passivt registreras och att orsakssamband mellan olika företeelser kan beskrivas (Ibid.). En annan orsak till att vi valde survey-metoden är för att vi ska undersöka ett stort antal revisionsberättelser.

4.2 Datainsamlingsmetod

För att samla in våra data har vi valt att genomföra en dokumentstudie. Fördelen med denna insamlingsmetod är att den bygger på redan befintlig information och på så vis går snabbt och enkelt att samla in. Då informationen som behövdes för att realisera vårt syfte är offentlig, anser vi att dokumentstudie är det mest lätthanterliga tillvägagångssättet. När vi konstruerade vår dokumentstudie utgick vi ifrån de hypoteser som vi har formulerat i vårt teorikapitel. Med hjälp av dokumentstudien kommer vi att kunna lagra data på ett smidigt och säkert sätt innan den bearbetas i dataprogrammet SPSS.

4.3 Urvalspopulation

År 2002 fanns det 266 648 stycken aktiva aktiebolag i Sverige (Affärsdata 2004.12.07) och av dessa aktiebolag hade 32 566 stycken erhållit oren revisionsberättelse (UC). 234 082 stycken aktiva aktiebolag hade erhållit ren revisionsberättelse. Då vi har begränsat med tid finns inte möjligheten att göra en total undersökning på populationen, så vi har valt att göra ett stickprov ur populationen för att på så vis kunna skatta för hela populationen. Vårt urval presenteras i figur 5 nedan.

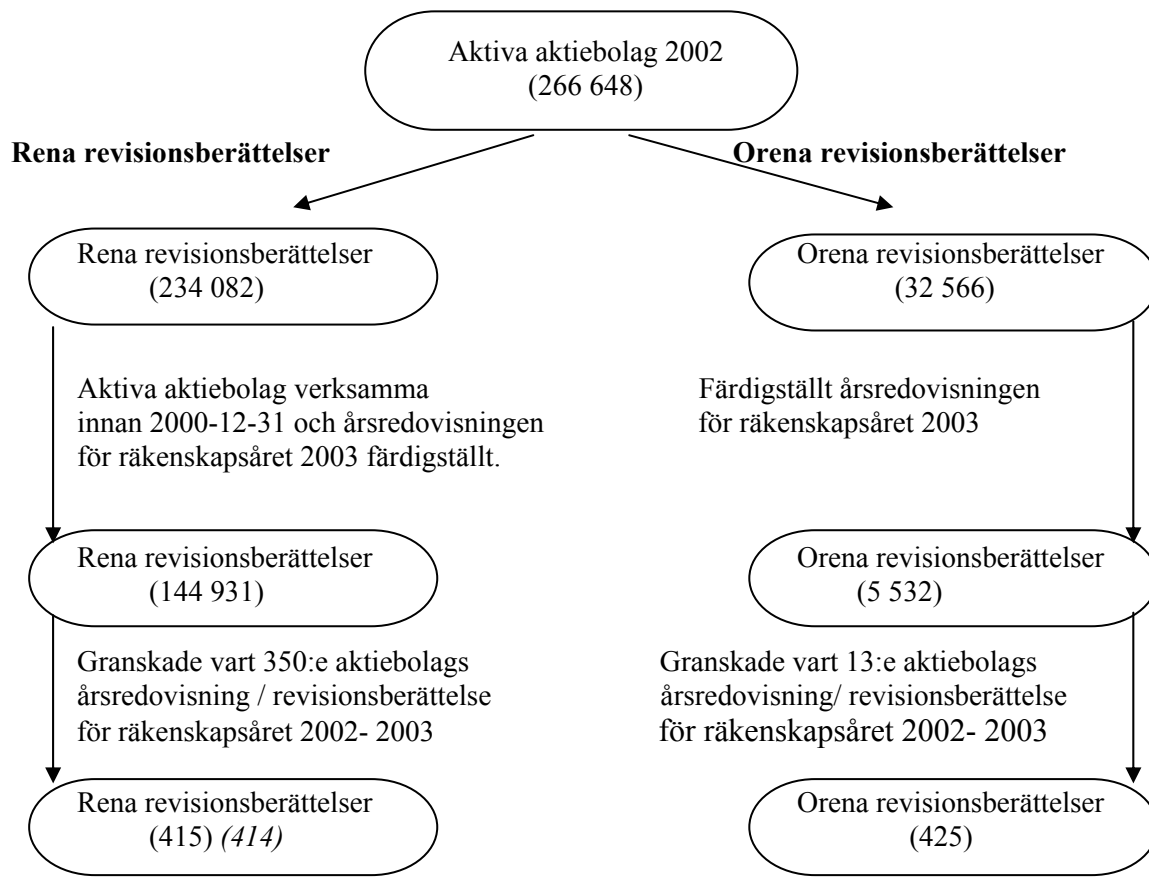

Fig. 5. Urvalsmodell.

Vår första avgränsning för de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse är att aktiebolaget måste vara aktivt och ha varit verksamt före 2000-12-31, detta för att vara säkra på att årsredovisningen för räkenskapsåret 2002 ska finnas tillgänglig i Affärsdatas databas. Aktiebolagets senaste årsredovisning i Affärsdata måste vara den för räkenskapsåret 2003 eftersom vi undersöker om byte av revisionsbolag har skett mellan räkenskapsåren 2002 och 2003.

Efter dessa avgränsningar blev antalet aktiebolag 144 931 stycken (Affärsdata 2004.12.07). För att statistiskt kunna säkerställa vår undersökning med 95 % konfidensintervall, behövde vi granska över 400 stycken aktiebolag. Vi gjorde ett systematiskt urval, vilket enligt Christensen et al. (2001) är att man utifrån undersökningens population väljer ett regelbundet intervall. Vi valde att granska vart 350:e aktiebolag, vilket medförde att 414 stycken aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse skulle medverka i undersökningen.

Information om de aktiebolag, som för räkenskapsåret 2002, erhållit oren revisionsberättelse fick vi tillgång till via UC. För medverkan i denna urvalsgrupp måste aktiebolaget ha färdigställt sin årsredovisning för räkenskapsåret 2003. Efter denna avgränsning blev den nya populationen 5 532 stycken aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Även här

behövde vi granska över 400 stycken aktiebolag för att statistiskt kunna säkerställa hela populationen med 95 % konfidensintervall. Urvalet gjordes precis som för de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse förutom att vi granskade vart 13:e aktiebolag, vilket medförde att 425 stycken aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse skulle medverka i undersökningen.

För att göra de slumpmässiga urvalen valde vi att välja ut ett startnummer för både aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. För att få fram det slumpmässiga talet som för aktiebolag med ren revisionsberättelse skulle ligga mellan 1 – 350, använde vi en slumpgenerator på en miniräknare. Vi kom därefter fram till att vi skulle börja på nummer nio och sedan hoppa 350 aktiebolag fram för att på så vis få fram vårt nästkommande aktiebolag. Då startnumret blev lågt medförde det att 415 stycken aktiebolag med ren revisionsberättelse medverkade i vår undersökning istället för det tänka antalet 414 stycken. Vi anser inte att det extra aktiebolag som har medverkat i undersökningen har påverkat våra resultat. För de aktiebolag med oren revisionsberättelse gick vi tillväga på exakt samma sätt förutom att startnumret där skulle infinna sig i intervallet 1 –13. Slumpgeneratorn meddelade att vi skulle starta på nummer tio och därefter hoppade vi 13 stycken aktiebolag fram.

När vi i Affärsdata skulle plocka ut de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse hände det att vi ibland fick fram ett aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Då detta aktiebolag inte skulle ingå i detta urval tvingades vi att studera det nästkommande aktiebolaget (ett steg) i den totala populationen. När vi studerat detta aktiebolag gick vi tillbaka till aktiebolaget som erhållit oren revisionsberättelse och fortsatte med vårt 350 stegsintervall.

Som vi nämnde tidigare fick vi en CD-ROM från UC med organisationsnummer på alla de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Vi och UC har olika definitioner på vad som ska betecknas som oren revisionsberättelse. Det innebär att de organisationsnummer som UC sorterat ut till oss som de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse inte stämmer överens med vår definition av en oren revisionsberättelse, vilken är den som avviker från standardutformningen i *FARs Samlingsvolym* (2002). Detta gör att antalet orena revisionsberättelser för räkenskapsåret 2002 (32 566), angivet ovan, är missvisande. I vårt urval av aktiebolag med oren revisionsberättelse skulle endast de aktiebolag ingå som fått en anmärkning i revisionsberättelsen. När vi stötte på aktiebolag som enligt vår definition inte hade erhållit oren revisionsberättelse gick vi tillväga på samma sätt som vi gjorde när oren revisionsberättelse dök upp i populationen bland de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse.

4.4 Operationalisering

Nedan presenteras de variabler som vi använde oss av i dokumentstudien. (Se bilaga 3) Data till dokumentstudien inhämtades från Affärsdatas databas. Variablerna i dokumentstudien för räkenskapsåret 2002 är följande; revisionsberättelsens art, privat/publikt, omsättning, antal anställda, soliditet, revisionskostnad, revisionsbolag och anmärkningsgrad. För samma aktiebolag för räkenskapsåret 2003 är variablerna endast; byte och nytt revisionsbolag. Information om aktiebolagets omsättning, antal anställda och soliditet för räkenskapsåret 2002 hämtar vi ifrån aktiebolagets informationssida i Affärsdata.

4.4.1 Dokumentstudie 2002

Revisionsberättelsens art

Här registrerades om revisionsberättelsen var ren eller oren enligt vår definition.

Privat/Publikt aktiebolag

Här registrerades om aktiebolaget var privat eller publikt och det enda vi tog hänsyn till var den juridiska person som slumpmässigt blev utvald. Aktiebolagsformen gick lätt att identifiera då ”publ” måste ingå i ett publikt aktiebolags företagsnamn (ABL 16:1 §).

Omsättning

Aktiebolagets omsättning registrerades som rådata, vilket innebär att vi använde oss av den exakta siffran och inga grupperingar. Siffran som används är avrundad till hela tusentalskronor. Partiellt bortfall förekom i vissa fall då siffran inte var angiven.

Antal anställda

Här noterades aktiebolagets anställda som rådata. Partiellt bortfall förekom i vissa fall då siffran inte var angiven.

Soliditet

Soliditetsmättet som användes i dokumentstudien var ett icke justerat mått som Affärsdata hade tillgängligt. Partiellt bortfall förekom i vissa fall då siffran inte var angiven.

Revisionskostnad

Denna kostnad hittar man oftast i företagens årsredovisning under den första noten. I de fall då aktiebolaget inte hade angivit någon revisionskostnad uppkom ett partiellt bortfall.

Revisionsbolag

Här registrerades vilket revisionsbolag som hade reviderat aktiebolaget. Vi delade upp revisionsbolagen efter de sex största och resterande ingick med angivet revisionsbolag i *Övriga bolag*. De sex största revisionsbolagen är Ernst & Young, KPMG Bohlins, Öhrlings PricewaterhouseCoopers, Deloitte & Touche, Lindebergs Grant Thornton och SET. (Sundberg, 2004) I de fall då revisionsbolagets logotyp saknades, registrerades revisionsbolaget under *Övriga bolag*.

Typ av anmärkning

Den sista variabeln för räkenskapsåret 2002 var vilken typ av anmärkning aktiebolag med oren revisionsberättelse hade erhållit. I de fall där aktiebolagen fått två eller flera anmärkningar, har hänsyn endast tagits till den allvarligaste anmärkningen enligt Laudon och Perssons (2004) allvarlighetskala.

4.4.2 Dokumentstudie 2003

Byte av revisionsbolag

Här registrerades om aktiebolaget hade bytt revisionsbolag jämfört med föregående år. De aktiebolag som hade likviderats, gått i konkurs eller var vilande registrerades för att motverka bortfall.

Nytt revisionsbolag

Om ett byte hade skett enligt föregående variabel registrerades det under denna. Indelningen av revisionsbolagen är densamma som för revisionsbolagen i dokumentstudien för räkenskapsåret 2002.

4.5 Statistisk bearbetning

När vi samlade in information om aktiebolagen från Affärsdata, använde vi oss av upptryckta dokumentstudier i pappersformat. När vi var klara med insamlingen hade vi en pärm med dokumentstudier från aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse och en pärm med aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Informationen från Affärsdata matades in i datorprogrammet SPSS. På variablerna revisionskostnad, omsättning, antalet anställda samt soliditeten använde vi oss av rådata, det vill säga att vi skrev in den exakta summan. De andra variablerna har vi kodat, istället för att skriva ut till exempel hela Ernst & Young skrev vi endast in en etta.

4.6 Bortfall

Då vi använde oss av en dokumentstudie är vårt bortfall noll. Partiellt bortfall har däremot uppkommit för variabler som inte var angivna i Affärsdata vilket går att utläsa ovan.

4.7 Validitet

Validiteten innebär att de mätmetoder man använder, verkligen mäter det man avser att mäta (Christensen et al., 2001). Vi bedömer att vår validitet är hög, eftersom vi mäter exakt det vi avser att mäta. Informationen vi använder oss av är offentliga handlingar som vi inhämtat från Affärdatas databas och vi kan därför vara säkra på att informationen är korrekt. Då det endast finns en årsredovisning och en revisionsberättelse per år för varje aktiebolag, är vi säkra på att informationen till vår undersökning är korrekt. Dock använder vi oss av Affärdatas uträknade soliditet och risken finns att detta tal kan vara felaktigt. Om vi ska vara helt säkra på att det tal som Affärsdata tillhandahåller är det verkliga, behöver vi räkna ut talet själv med hjälp av aktiebolagets årsredovisning. Då detta skulle ta alldeles för lång tid valde vi att använda det som Affärsdata tillhandahöll.

4.8 Reliabilitet

Reliabilitet innebär ett måtts pålitlighet och om våra mätningar skulle göras om och visa samma resultat igen innebär det att våra mått har en hög reliabilitet. Måttet är beroende av vårt systematiska urval och genomförandet av dokumentstudien, dock kan resultatet variera beroende på vilket startnummer man slumpar fram. (Christensen et al., 2001)

Då vi hämtade vissa av våra mått ifrån aktiebolagets informationssida i Affärsdata finns en risk att siffrorna kan vara felaktiga. Vi har kontrollerat detta genom att slumpmässigt granska några aktiebolagssiffror på informationssidan med aktiebolagets årsredovisning och har inte funnit några felaktigheter. Då vi har använt oss av en dokumentstudie finns risken att avskrivningsfel och inmatningsfel har förekommit. Detta har vi försökt att undvika genom att kontrollera varje dokumentstudies riktighet efter avskrivningen från årsredovisningen och Affärsdata. Vid inmatningen i SPSS har två personer kontrollerat de inmatade måtten jämfört med dokumentstudien. Vi anser därför att våra mått har en hög reliabilitet.

4.9 Kapitelsammanfattning

Vi har valt att använda survey-metoden och tvärsnittsmetoden för att realisera vårt syfte. Revisionsberättelsen från räkenskapsåret 2002 kommer att jämföras med revisionsberättelsen från räkenskapsåret 2003 i en dokumentstudie, för att undersöka om aktiebolaget har bytt revisionsbolag. Från UC har vi fått organisationsnummer på samtliga aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 och med hjälp av dessa organisationsnummer har vi kunnat använda Affärdatas databas för att studera revisionsberättelserna. I Affärdatas databas har vi också fått organisationsnummer på de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Vår undersökning görs på hela populationen och eftersom vi endast har 10 veckor på oss att genomföra den har vi behövt göra ett urval. För att undersökningen ska kunna säkerställas statistiskt, med 95 % konfidensintervall, har 425 stycken aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och 415 stycken aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse medverkat i undersökningen.

Information om våra variabler i de medverkande aktiebolagen hämtades från aktiebolagets årsredovisning och från Affärdatas informationssida om aktiebolaget. När samtliga medverkande aktiebolag hade studerats matades dokumentstudiens information in i SPSS och dokumentstudierna arkiverades i pärmar. På grund av att vi har gjort en dokumentstudie så är vårt bortfall noll, men partiellt bortfall har förekommit i vissa fall. Vi anser att validiteten i vår undersökning är hög, eftersom vi mäter exakt det vi avser att mäta. Reliabiliteten i vår undersökning är beroende av vårt systematiska urval och genomförandet av dokumentstudien och bedöms vara hög eftersom vi vidtagit åtgärder för att undvika felaktigheter i undersökningen.

5. Analys

I detta kapitel kommer vi att testa våra hypoteser och undersöka om vi ska falsifiera eller låta bli att falsifiera dem. Kapitlet inleds med en redogörelse för hur analysen av våra hypoteser kommer att gå till och därefter testas vi dessa i den ordning som vi tidigare har presenterat dem i. En sammanställning av hypoteserna kommer att ges i slutet av kapitlet där det snabbt och enkelt ska gå att utläsa om hypotesen har överlevt eller inte. Efter analysen av våra hypoteser kommer våra variabler att testas i en multivariat korstabellsanalys.

5.1 Inledning

Syftet med uppsatsen är att undersöka om aktiebolag som erhåller oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhåller ren revisionsberättelse samt försöka se och förklara om det finns några samband som ökar eller minskar bytesfrekvensen i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Med hjälp av svarsfrekvenserna från dokumentstudien kommer våra hypoteser att analyseras i den ordning som vi tidigare har presenterat dem i.

I analysen av huvudhypotesen kommer först svarsfrekvenser från de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse att presenteras och efter det presenteras svarsfrekvenser från de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Dessa svarsfrekvenser jämförs sedan med varandra för att kunna avgöra om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Denna analysdel avslutas med en presentation av det totala antalet aktiebolag som har medverkat i undersökningen och hur svarsfrekvensen har sett ut.

Svarsfrekvenserna från underhypoteserna, som ska försöka se och förklara om det finns några samband mellan de aktiebolag som byter revisionsbolag, följer sedan. För varje underhypotesanalys presenteras först svarsfrekvens för de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och därefter svarsfrekvens för de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Anledningen till att vi presenterar svarsfrekvens för de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse beror på att dessa svarsfrekvenser fungerar som kontrollmärke mot de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Varje underhypotesanalys avslutas med en sammanställning av de aktiebolag som totalt medverkade i undersökningen av den testade hypotesen.

För att testa signifikansen i våra hypoteser har vi använt oss av Mann-Whitney test eller Chi-två test. Vilket test som använts och testets resultat kommer att anges i analysen under respektive hypotes.

5.2 Huvudhypotes

I denna första analysdel kommer vår huvudhypotes att testas;

HH: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än de aktiebolag som erhållit *ren revisionsberättelse*.

5.2.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

425 stycken aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 medverkar i vår undersökning. 10,59 % (45 stycken) av dessa aktiebolag byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Trots den erhållna orena revisionsberättelsen 2002, behåller 88,47 % (376 stycken) av aktiebolagen samma revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Cirka 1 % av aktiebolagen har likviderats eller blivit vilande medan inget av aktiebolagen har gått i konkurs under 2003. Nedan visas utfall för räkenskapsåret 2003 i tabell och diagram för de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 2. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 - utfall 2003.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002	Antal	Andel
Byter	45	10,59 %
Behåller	376	88,47 %
Likvidation	3	0,71 %
Vilande	1	0,23 %
Konkurs	0	0 %
Totalt	425	100,00 %

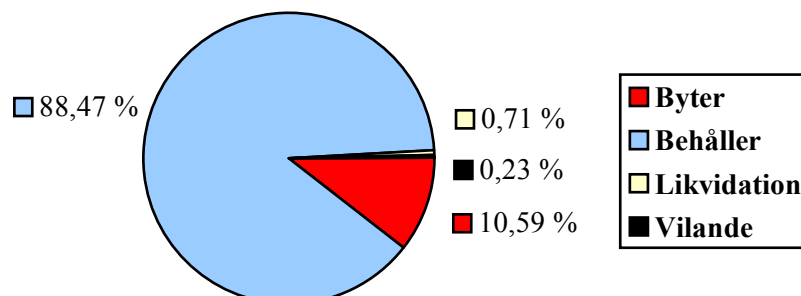

Fig. 6. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 – utfall 2003.

5.2.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

I vår undersökning medverkar 415 stycken aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Andelen som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är 9,16 % (38 stycken). Vår undersökning visar att 90,12 % (374 stycken) av dessa aktiebolag behåller sitt revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Av de 415 stycken medverkande aktiebolagen har 0,72 % (3 stycken) likviderats under räkenskapsåret 2003. Nedan visas utfall för räkenskapsåret 2003 i tabell och diagram för de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 3. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – utfall 2003.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	Antal	Andel
Byter	38	9,16 %
Behåller	374	90,12 %
Likvidation	3	0,72 %
Vilande	0	0 %
Konkurs	0	0 %
Totalt	415	100,00 %

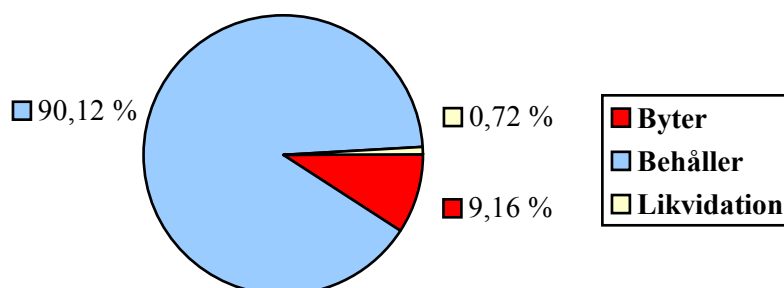

Fig. 7. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – utfall 2003.

5.2.3 Jämförelse mellan revisionsberättelsens art och bytesfrekvens

Med denna hypotes vill vi testa om det finns ett kausalt samband mellan revisionsberättelsens art och bytesfrekvens av revisionsbolag, det vill säga om de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Nedan i tabell och i figur visas jämförelsen av svarsfrekvenserna från

tabell 2, aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse, och tabell 3, aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse.

Tabell 4. Jämförelse mellan revisionsberättelsens art 2002 och bytesfrekvens 2003.

	Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002		Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Byter	45	10,59 %	38	9,16 %
Behåller	376	88,47 %	374	90,12 %
Likvidation	3	0,71 %	3	0,72 %
Vilande	1	0,23 %	0	0 %
Konkurs	0	0 %	0	0 %
Totalt	425	100 %	415	100,00 %
Chi-två test	Ingen signifikans; $p=0,487$			

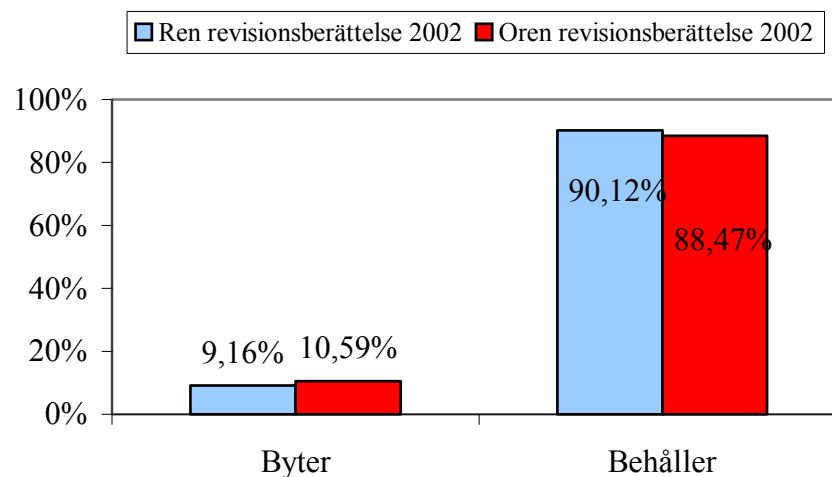

Fig. 8. Jämförelse mellan revisionsberättelsens art 2002 och bytesfrekvens 2003.

Vår dokumentstudie visar att **10,59 %** av de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 byter revisionsbolag nästkommande räkenskapsår. För aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse är andelen endast **9,16 %**. Detta innebär att rent procentuellt så är bytesfrekvensen något högre i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Antalet bolag som har likviderats, blivit vilande eller gått i konkurs är ungefärligt detsamma för båda grupperna, varför ingen hänsyn tas till dessa vid denna jämförelse.

Rent procentuellt finns det en skillnad mellan bytesfrekvensen och revisionsberättelsens art. För att statistiskt kunna säkerställa att det finns en signifikant skillnad har vi använt oss av Chi-två testet. Anledningen till att vi valt att testa vår hypotes med detta test är för att variabeln mäts i en nominalskala och för att vi har över fem observationer i varje ruta av

testet, vilket krävs för att kunna använda detta test (Djurfeldt, Larsson och Stjärnhagen, 2003).

Testet visar att det inte finns någon signifikans mellan aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 och byte av revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Vi måste därför förkasta vår huvudhypotes och kan konstatera att det inte finns något kausalt samband mellan oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag.

5.2.4 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt de aktiebolag som medverkade i undersökningen. Av de 840 stycken aktiebolagen som medverkade bytte totalt 9,88 % revisionsbolag, vilket motsvarar 83 stycken. Nästan 90 % av de medverkande aktiebolagen behöll det revisionsbolag som reviderade dem under räkenskapsåret 2002 utan någon hänsyn tagen till revisionsberättelsens art.

Tabell 5. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Utfall medverkande aktiebolag 2002	Antal	Andel
Byter	83	9,88 %
Behåller	750	89,29 %
Likvidation	6	0,71 %
Vilande	1	0,12 %
Konkurs	0	0 %
Totalt	840	100 %

5.3 Privat/Publikt aktiebolag

I denna del av analysen skulle vår första underhypotes ha testats;

H1: *Privat aktiebolag* som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än *publikt aktiebolag* som erhållit oren revisionsberättelse.

Då vi i vår undersökning endast erhöll två stycken publika aktiebolag kommer vi inte att kunna dra några slutsatser med en så liten population. Denna hypotes kommer därför inte att testas och vi kan varken falsifiera eller låta bli att falsifiera vår andra hypotes. Vi kan dock nämna att dessa två publika aktiebolag hade erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 och att ett av dem bytte revisionsbolag för räkenskapsåret 2003.

5.4 Typ av anmärkning

I denna analys kommer vår andra underhypotes att testas;

H2: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med *lägre anmärkningsgrad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med *högre anmärkningsgrad*.

Denna hypotes testas enbart i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 eftersom det är just anmärkningen som leder till att revisionsberättelsen blir oren.

5.4.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

I tabellen nedan visas utfallet av anmärkningsgrad i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. De tre stycken aktiebolag som har likviderats och det aktiebolag som har blivit vilande under räkenskapsåret 2003 räknas i denna analys som ett aktiebolag som har behållit sitt revisionsbolag.

Tabell 6. Anmärkningsgrad 2002 – utfall 2003.

Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt	
1. Avstyrka ansvarsfrihet	5	55,56 %	4	44,44 %	9	100 %
2. Avstyrka RR;BR,vinst	4	19,05 %	17	80,95 %	21	100 %
3. EK förbrukat eller hälften av AK	14	6,76 %	193	93,24 %	207	100 %
4. Varken till- avstyrka ansvarsfrihet	1	25,00 %	3	75,00 %	4	100 %
5. Varken till- avstyrka RR,BR,vinst	2	8,33 %	22	91,67 %	24	100 %
6. Anmärkning,upplysning,erinring	15	13,64 %	95	86,36 %	110	100 %
7. För sent eller ej betalda skatter	4	8,00 %	46	92,00 %	50	100 %
Totalt	45		380		425	

I tabellen går att utläsa att mer än vartannat aktiebolag byter revisionsbolag när de erhållit den grövsta anmärkningsgraden, det vill säga att bytesfrekvensen är som högst i de aktiebolag som erhåller denna typ av anmärkning. 25 % av aktiebolagen som erhållit anmärkningsgrad fyra, där revisorn varken till- eller avstyrker beviljande av ansvarsfrihet för styrelse och VD, byter revisionsbolag. Bytesfrekvensen är lägst i de aktiebolag som erhållit anmärkningsgrad tre i sin orena revisionsberättelse.

I figuren nedan visar vi fördelningen av anmärkningar i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Fördelningen av anmärkningar i de aktiebolag

som byter revisionsbolag jämförs med fördelningen av anmärkningar i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag.

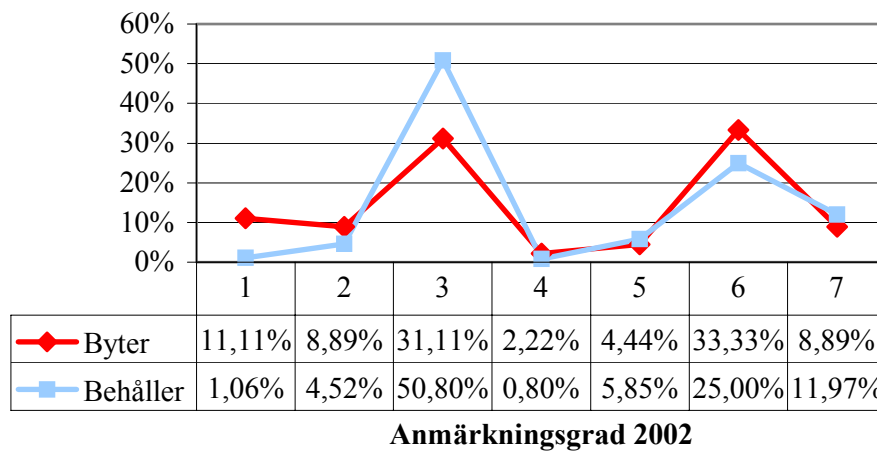

Fig. 9. Jämförelse mellan fördelning av anmärkningsgrad 2002 och utfall 2003.

Som figuren visar är fördelningen av anmärkningar förhållandevis likartad oavsett om aktiebolaget byter eller behåller sitt revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Den största skillnaden ligger i anmärkningsgraderna 1 och 3.

För att testa om det finns något samband mellan anmärkningsgrad och bytesfrekvensen av revisionsbolag använde vi Chi-två testet. Detta test användes eftersom vår skala av anmärkningsgrader är en nominalskala. För att kunna utföra testet och för att resultatet skulle bli statistiskt säkerställt behövde vi gruppera om skalan av anmärkningsgrader. I ett Chi-två test måste varje observations ruta innehålla minst 5 observationer och det förväntade värdet får inte överstiga 20 % (Djurfeldt et al., 2003). Efter vår nya indelning uppfylldes kraven för att kunna använda ett Chi-två test.

Anmärkningsgraderna delades in i tre grupper. I den *grövsta* gruppen ingår anmärkningarna *ett* och *två*, i *medel* gruppen ingår anmärkningarna *tre*, *fyra* och *fem* och i den sista och *lindrigaste* gruppen ingår anmärkningsgraderna *sex* och *sju*. I tabellen nedan visas denna gruppering och respektive utfall för räkenskapsåret 2003.

Tabell 7. Ny gruppering anmärkningsgrad 2002 – utfall 2003.

Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt	
Grövsta	9	30,00 %	21	70,00 %	30	100 %
Medel	17	7,23 %	218	92,77 %	235	100 %
Lindrigaste	19	11,88 %	141	88,12 %	160	100 %
Total	45		380		425	
Chi-två test	Signifikant; p = 0,001					

Chi-två testet visar att det finns ett samband mellan anmärkningsgrad och bytesfrekvensen av revisionsbolag. Tabellen ovan visar att de flesta byten sker i den *grövsta* anmärkningsgraden. Av de 30 aktiebolag som erhållit den *grövsta* anmärkningsgraden, efter den nya indelningen, byter nio aktiebolag revisionsbolag för räkenskapsåret 2003, vilket motsvarar 30 %. Detta resultat motsäger vad vi påstår i vår hypotes att aktiebolag som erhållit en *lägre* anmärkningsgrad byter revisionsbolag i större utsträckning än de aktiebolag som erhållit en *högre* anmärkningsgrad.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera vår andra underhypotes.

5.4.2 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt den totala fördelningen av anmärkningar som medverkande aktiebolag erhållit i den orena revisionsberättelsen.

Tabell 8. Utfall anmärkningsgrad 2002 – totalt.

Totalt antal medverkande aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002		
Anmärkningsgrad	Antal	Andel
1. Avstyrka ansvarsfrihet	9	2,12 %
2. Avstyrka BR,RR,vinstdisposition	21	4,94 %
3. EK förbrukat eller understiger hälften av AK	207	48,71 %
4. Varken till- eller avstyrka ansvarsfrihet	4	0,94 %
5. Varken till- eller avstyrka BR,RR,vinstdisp.	24	5,65 %
6. Anmärkning,upplysning,erinring	110	25,88 %
7. För sent eller ej betalda skatter och avgifter	50	11,76 %
Totalt	425	100,00 %

Den mest förekommande anmärkningen är nummer tre som 48,71 % av aktiebolagen erhållit. Detta resultat stämmer väl överens med det som Laudon och Persson (2004) kom fram till i sin undersökning. Den minst frekventa anmärkningen är den där revisorn varken till- eller avstyrker beviljandet av ansvarsfrihet för styrelse och VD, som endast fyra aktiebolag erhållit.

5.5 Revisionsbolag

I denna del av analysen kommer vår tredje underhypotes att testas;

H3: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse undertecknad av *revisor i Övriga revisionsbolag* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse undertecknad av *revisor i The Big Three eller Next Big Three*.

5.5.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

I tabellen går att utläsa hur stort antal byten som sker från respektive grupp av revisionsbolag som avgivit oren revisionsberättelse. De tre stycken aktiebolag som har likviderats och det aktiebolag som har blivit vilande under räkenskapsåret 2003 räknas i denna analys som ett aktiebolag som har behållit sitt revisionsbolag.

Tabell 9. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 – fördelning över revisionsbolag.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002						
Revisionsbolag	Behåller	Andel	Byter	Andel	Totalt	
The Big Three	83	88,30 %	11	11,70 %	94	100 %
Next Big Three	37	94,87 %	2	5,13 %	39	100 %
Övriga revisionsbolag	260	89,04 %	32	10,96 %	292	100 %
Totalt	380	89,41 %	45	10,59 %	425	100 %

Övriga revisionsbolag har reviderat 68,71 % (292 stycken) av de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. *The Big Three* har reviderat 22,12 % (94 stycken) av aktiebolagen och *Next Big Three* har reviderat 9,17 % (39 stycken) av aktiebolagen. Majoriteten av de orena revisionsberättelserna är alltså undertecknade av revisorer i *Övriga revisionsbolag*.

45 stycken aktiebolag byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 och de procentuellt största bytena sker inom gruppen *The Big Three* (11,70 %), vilket inte stämmer överens med vår hypotes ovan. 10,96 % av aktiebolagen som revideras av ett *Övrigt revisionsbolag* byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Fördelningen i *The Big Three* och *Next Big Three* över antalet orena revisionsberättelser och antalet byten går att utläsa i bilaga 6. Noterbart är att Deloitte är det enda revisionsbolaget som inte mister någon klient trots att klienten har erhållit oren revisionsberättelse.

För att testa om det finns något samband mellan oren revisionsberättelse, revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag i Chi-två testet behövde vi gruppera om revisionsbolagen av samma anledning som när vi testade variabeln ”typ av anmärkning” ovan. Revisionsbolagen delades in i två grupper där den ena gruppen bestod av de sex största revisionsbolagen (*The Big Three + Next Big Three* = ”Big Six”) och den andra gruppen bestod av alla övriga revisionsbolag. I tabellen nedan visas denna gruppering och respektive utfall.

Tabell 10. Ny gruppering av revisionsbolag – utfall 2003.

Revisionsbolag	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt	
”Big six”	13	9,77 %	120	90,23 %	133	100 %
Övriga revisionsbolag	32	10,96 %	260	89,04 %	292	100 %
Total	45	10,59 %	380	89,41 %	425	100 %
Chi-två test	Ingen signifikans; $p = 0,713$					

Chi-två testet visar att det inte finns något samband mellan oren revisionsberättelse, revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera vår tredje underhypotes.

5.5.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

I tabellen nedan går att utläsa hur många aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse som byter revisionsbolag och från vilken grupp av revisionsbolag som bytet sker från. De tre stycken aktiebolag som likviderats räknas i denna analys som ett aktiebolag som har behållit sitt revisionsbolag.

Tabell 11. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – fördelning över revisionsbolag.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002						
Revisionsbolag	Behåller	Andel	Byter	Andel	Totalt	
The Big Three	148	91,36 %	14	8,64 %	162	100 %
Next Big Three	45	90,00 %	5	5,00 %	50	100 %
Övriga revisionsbolag	184	90,64 %	19	9,36 %	203	100 %
Total	377	90,84 %	38	9,16 %	415	100 %

Även bland de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse är *Övriga revisionsbolag* det mest förekommande, det vill säga att 48,92 % (203 stycken) av aktiebolagen som erhållit ren revisionsberättelse har en revisionsberättelse som är undertecknad av en revisor i *Övriga*

revisionsbolag. The Big Three har undertecknat en större andel rena revisionsberättelser (162 stycken) än andelen orena revisionsberättelser (94 stycken).

9,36 % av aktiebolagen som har *Övrigt revisionsbolag* byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Av de aktiebolag som har ett revisionsbolag från *The Big Three* byter 8,64 % av dessa revisionsbolag och 5,00 % byter från *Next Big Three*. Fördelningen av ren revisionsberättelse och byten i *The Big Three* och i *Next Big Three* går att utläsa i bilaga 6. Lindebergs är det enda revisionsbolaget som inte miste något aktiebolag som klient.

För att kunna testa om det finns ett samband mellan ren revisionsberättelse, revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag har vi delat in revisionsbolagen på samma sätt som vi gjorde när vi testade signifikansen i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. I tabellen nedan visas den nya grupperingen och utfallet för räkenskapsåret 2003.

Tabell 12. Ny gruppering av revisionsbolag – utfall 2003.

Revisionsbolag	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt	
”Big six”	19	8,96 %	193	91,04 %	212	100 %
Övriga revisionsbolag	19	9,36 %	184	90,64 %	203	100 %
Total	38	9,16 %	377	90,84 %	415	100 %
Chi-två test	Ingen signifikans; p = 0,888					

Chi-två testet visar att det inte finns något samband mellan ren revisionsberättelse, revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

5.5.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

Tabellen nedan visar en sammanställning över den totala fördelningen mellan grupperna av revisionsbolag för de medverkande aktiebolagen i undersökningen för räkenskapsåret 2002.

Tabell 13. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Revisionsbolag	Utfall antal medverkande aktiebolag 2002					Totalt	
	Behåller	Andel	Byter	Andel			
The Big Three	231	90,23 %	25	9,77 %	256	100 %	
Next Big Three	82	92,13 %	7	7,87 %	89	100 %	
Övriga revisionsbolag	444	89,70 %	51	10,30 %	495	100 %	
Totalt	757	90,12 %	83	9,88 %	840	100 %	

Vår undersökning visar att *Övriga revisionsbolag* reviderar mer än hälften 58,93 % (495 stycken) av de medverkande aktiebolagen. *The Big Three* reviderar 30,48 % (256 stycken) av medverkande aktiebolag och *Next Big Three* reviderar 10,59 % (89 stycken) av aktiebolagen. Fördelningen i de sex största revisionsbolagen går att utläsa i bilaga 6. Öhrlings är det mest anlitate revisionsbolaget bland de sex största och det revisionsbolag som undertecknat minst antal revisionsberättelser i vår undersökning är SET.

I tabellen nedan går att utläsa att bytesfrekvensen är högst i *Övriga revisionsbolag*, 10,30 % av aktiebolagen som revideras av ett *Övrigt revisionsbolag* byter revisionsbolag. Minst antal byten sker från aktiebolag vars revisionsbolag ingår i *Next Big Three* (7,87 %). För att testa signifikansen mellan revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag har revisionsbolagen delats in som ovan. Nedan visas den nya grupperingen och utfallet för samtliga aktiebolag för räkenskapsåret 2003.

Tabell 14. Ny gruppering av revisionsbolag – utfall 2003.

Revisionsbolag	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt	
”Big six”	32	9,28 %	313	90,72 %	345	100 %
Övriga revisionsbolag	51	10,30 %	444	89,70 %	495	100 %
Total	83	9,88 %	757	90,12 %	840	100 %
Chi-två test	Ingen signifikans; $p = 0,623$					

Chi-två testet visar att det inte finns något samband mellan revisionsbolag och bytesfrekvensen av revisionsbolag i undersökningens medverkande aktiebolag.

5.6 Revisionskostnad

I denna analys kommer vår fjärde underhypotes att testas;

H4: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre revisionskostnad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *lägre revisionskostnad*.

5.6.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet av medelkostnaden för revisionen i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. För att testa om revisionskostnaden har betydelse för byte av revisionsbolag (signifikans), kommer vi att använda Mann-Whitney

testet. Mann-Whitney testet används istället för t-testet eftersom vi inte gör några antaganden om den bakomliggande fördelningen (Aronsson, 1999).

Tabell 15. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 - revisionskostnad.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002			
Revisionskostnad	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	13 302,41	17 684,80	44
Behåller	10 053,12	10 585,06	353
Likvidation	3 315,50	826,61	2
Totalt	10 377,67	11 583,39	399
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; $p = 0,407$		

Medelkostnaden för revisionen i de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är 13 302,41 kronor. I de aktiebolag som behåller revisionsbolaget är motsvarande siffra 10 053,12 kronor. Detta visar att den genomsnittliga revisionskostnaden är högre i de aktiebolag som byter revisionsbolag jämfört med de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. I denna tabell saknas uppgifter om revisionskostnad för 26 stycken aktiebolag eftersom dessa inte hade angett någon siffra i sin årsredovisning, vilket innebär att ett partiellt bortfall uppstår.

För att testa om oren revisionsberättelse, revisionskostnad och bytesfrekvensen av revisionsbolag har ett samband använde vi Mann-Whitney testet. Detta test använder vi eftersom vår population inte är normalfördelad. Mann-Whitney testet utgår ifrån en variabels medelvärde vilket jämförs med en annan variabels medelvärde. (Djurfeldt et al., 2003)

I testet ovan är det variablerna ”byter” och ”behåller” vars medelrevisionskostnad som jämförs med varandra för att på så vis se om det finns en signifikans mellan variablerna. Resultatet visade att det inte finns någon signifikans mellan revisionskostnad och byte av revisionsbolag för aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera vår fjärde underhypotes.

5.6.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet av medelkostnaden för revisionen i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Vidare går att utläsa medelkostnaden för revisionen i de aktiebolag som byter respektive behåller sitt revisionsbolag för räkenskapsåret 2003.

Tabell 16. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – revisionskostnad.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002			
Revisionskostnad	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	31 340,54	68 981,95	35
Behåller	15 539,25	25 844,38	353
Likvidation	10 341,67	3 115,12	3
Totalt	16 913,81	32 225,25	391
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,933		

Medelkostnaden för revisionen i de aktiebolag som byter revisionsbolag är 31 340,54 kronor. Motsvarande siffra för de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag är 15 539,25 kronor. Även här bland de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse är medelkostnaden för revisionen högre i de aktiebolag som byter revisionsbolag.

Med hjälp av Mann-Whitney testet ser vi att sambandet mellan revisionskostnad och bytesfrekvensen av revisionsbolag inte är signifikant i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Antalet aktiebolag i denna tabell uppgår till 391 stycken eftersom 24 stycken aktiebolag inte hade angett någon revisionskostnad i sin årsredovisning och därför räknas som ett partiellt bortfall.

5.6.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt revisionskostnaden för samtliga aktiebolag som medverkade i undersökningen.

Tabell 17. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Utfall antal medverkande aktiebolag 2002			
Revisionskostnad	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	21 293,99	48 248,88	79
Behåller	12 796,19	19 924,10	706
Likvidation	7 531,20	4 453,42	5
Totalt	13 612,64	24 324,59	790
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,594		

I de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är medelkostnaden för revisionen 21 293,99 kronor och 12 796,19 kronor i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. Det finns återigen ingen signifikans mellan revisionskostnad och byte av revisionsbolag.

5.7 Soliditet

I denna analys kommer vår femte underhypotes att testas;

H5: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *lägre soliditet* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre soliditet*.

Som nämnts innan mäter soliditeten förhållandet mellan det egna kapitalet och det totala kapitalet (Hallgren, 1998). I tabellerna nedan förekommer det att soliditetsmålet är negativt, vilket innebär att antingen det egna kapitalet eller det totala kapitalet är negativt. Det förekommer även att aktiebolags soliditetsmål är över 100 %, vilket kan te sig lite underligt, men anledningen är att vi i vår undersökning endast har tagit hänsyn till den juridiska person som kom med i vårt urval och därför har ingen hänsyn tagits till koncernförhållanden. I de fall negativ soliditet och soliditet på över 100 % förekommer, är anledningen att ett koncernförhållande föreligger. Orsaken till de ovanliga soliditetsmåten beror på att många av de medverkande aktiebolagen i undersökningen ingår i en koncern.

5.7.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan presenterar utfallet av medelvärdena för soliditet i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 18. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 – soliditet.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002			
Soliditet	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	-46,60 %	258,19	44
Behåller	-421,21 %	2 841,40	373
Likvidation	-141,51 %	343,01	3
Totalt	-379,97 %	2681,21	420
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,106		

Medelvärdet för soliditet i de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är -46,60 % och -421,21 % i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. Det är en stor procentuell skillnad i medelvärdet för soliditet mellan de aktiebolag som byter respektive behåller sitt revisionsbolag. Att notera är att samtliga medelvärden är negativa i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Partiellt bortfall om fem stycken aktiebolag har förekommit i denna analys, då Affärsdata inte hade redovisat något soliditetsmål.

Mann-Whitney testet används här av samma anledning som under hypotesen revisionskostnad ovan, det vill säga att variabelns population inte är normalfördelad. Enligt testet finns det ingen signifikans mellan soliditet och byte av revisionsbolag i aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera vår femte underhypotes.

5.7.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet av medelvärden för soliditet i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Medelvärden för soliditet i de aktiebolag som byter och behåller sitt revisionsbolag presenteras också nedan. För att testa om det finns något samband mellan soliditetsmättet och byte av revisionsbolag använder vi Mann-Whitney testet.

Tabell 19. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – soliditet.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002			
Soliditet	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	47,42 %	25,68	38
Behåller	57,36 %	171,35	373
Likvidation	77,72 %	14,93	3
Totalt	56,60 %	162,85	414
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; $p = 0,713$		

Medelvärdet för soliditet i de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är 47,42 % och 57,36 % i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. Även här finns en procentuell skillnad mellan de aktiebolag som byter och de som behåller sitt revisionsbolag. Det finns ett partiellt bortfall på ett stycken aktiebolag, vars soliditetsmått inte var angivet i Affärsdata.

Enligt Mann-Whitney testet finns det inget samband mellan soliditet och byte av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

5.7.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt soliditeten för samtliga aktiebolag som medverkade i undersökningen och medelvärdet för soliditeten i de aktiebolag som byter respektive behåller sitt revisionsbolag presenteras.

Tabell 20. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Utfall antal medverkande aktiebolag 2002			
Soliditet	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	-3,03 %	194,72	82
Behåller	-181,92 %	2025,67	746
Likvidation	-31,90 %	248,13	6
Totalt	-163,25 %	1917,52	834
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,536		

Medelvärdet för soliditeten i de aktiebolag som byter revisionsbolag är -3,03 % och motsvarande siffra är -181,92 % i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag.

Mann-Whitney testet visar att det inte finns någon signifikans mellan aktiebolagets soliditet och byte av revisionsbolag.

5.8 Omsättning

I denna analys kommer vår sjätte underhypotes att testas;

H6: Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en lägre omsättning byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en *högre omsättning*.

5.8.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet för medelomsättningen i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 21. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 – omsättning.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002			
Omsättning (tkr)	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	3 116,71	5 371,13	45
Behåller	4 622,37	43 425,66	376
Likvidation	91,33	152,17	3
Vilande	0		1
Totalt	4 420,09	40 880,85	425
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,179		

I de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är medelomsättningen 3 116,71 tkr, och 4 622,37 tkr i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. Medelomsättningen är något lägre i de aktiebolag som byter revisionsbolag.

Då omsättningen i vår population inte var normalfördelad så användes även här Mann-Whitney testet. Enligt testet finns det ingen signifikans mellan omsättning och byte av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera vår sjätte underhypotes.

5.8.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet för medelomsättningen i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 22. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 - omsättning.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002			
Omsättning (tkr)	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	83 115,05	325 051,90	38
Behåller	10 024,89	43 455,39	374
Likvidation	1 213,33	1 156,05	3
Totalt	16 653,78	10 7662,20	415
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; $p = 0,297$		

Det går att utläsa en markant skillnad i medelvärde av omsättningen mellan de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 och de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. I de förstnämnda är omsättningen i medel 83 115,05 tkr vilket ska jämföras med 10 024,89 tkr i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag.

Enligt Mann-Whitney testet finns det ingen signifikans mellan omsättning och byte av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

5.8.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt omsättningen för samtliga aktiebolag som medverkade i vår undersökning. Omsättningens medelvärde i de aktiebolag som byter respektive behåller sitt revisionsbolag kan också utläsas nedan.

Tabell 23. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Utfall totalt antal medverkande aktiebolag 2002			
Omsättning (tkr)	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	39 742,46	222 033,10	83
Behåller	7 316,46	43 495,55	750
Likvidation	652,33	959,96	6
Vilande	0		1
Totalt	10 464,12	81 250,43	840
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,108		

I de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är omsättningens medelvärde 39 742,46 tkr vilket skiljer sig avsevärt från omsättningens medelvärde i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag, 7 316,46 tkr.

Mann-Whitney testet visar att det inte finns någon signifikans mellan aktiebolagets omsättning och byte av revisionsbolag.

5.9 Antal anställda

I denna analys kommer vår sjunde och sista underhypotes att testas;

H7: Aktiebolag som har erhållit oren revisionsberättelse och har ett *lägre antal anställda* byter revisionsbolag i större utsträckning än de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har ett *högre antal anställda*.

5.9.1 Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002

Tabellen nedan visar utfallet för medelantalet anställda i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 24. Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002 – antal anställda.

Aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse 2002			
Anställda	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	1,91	2,84	43
Behåller	2,66	6,40	371
Likvidation	0,33	0,58	3
Vilande	0		1
Totalt	2,56	6,10	418
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; p = 0,618		

I de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är medelantalet anställda 1,91 stycken. Motsvarande siffra är något högre i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag nämligen 2,66 stycken. Partiellt bortfall har uppstått eftersom Affärsdata inte redovisade antalet anställda i sju stycken aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse.

Mann-Whitney testet visar att det inte finns någon signifikans mellan aktiebolagets antal anställda och byte av revisionsbolag i aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002. Detta test används eftersom variabelns population inte är normalfördelad.

Utifrån ovanstående måste vi falsifiera även vår sjunde underhypotes.

5.9.2 Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002

I tabellen nedan visas utfallet för medelantalet anställda i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

Tabell 25. Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002 – antal anställda.

Aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse 2002			
Anställda	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	19,29	76,62	38
Behåller	7,88	57,70	374
Likvidation	1,33	1,55	3
Totalt	8,88	59,46	415
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; $p = 0,340$		

Medelantalet anställda i de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003 är 19,29 stycken medan motsvarande siffra är 7,88 stycken i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag. Medelantalet anställda är alltså högre i de aktiebolag som byter revisionsbolag.

Enligt Mann-Whitney testet finns det ingen signifikans mellan antalet anställda i aktiebolaget och byte av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002.

5.9.3 Totalt antal medverkande aktiebolag 2002

I tabellen nedan har vi sammanställt antalet anställda för samtliga aktiebolag som medverkade i vår undersökning och den visar hur medelantalet anställda ser ut hos samtliga aktiebolag.

Tabell 26. Totalt antal medverkande aktiebolag 2002 – utfall 2003.

Utfall antal medverkande aktiebolag 2002			
Anställda	Medel	Standardavvikelse	Antal
Byter	10,06	52,87	81
Behåller	5,28	41,19	745
Likvidation	0,83	0,98	6
Vilande	0		1
Totalt	5,71	42,29	833
Mann-Whitney test	Ingen signifikans; $p = 0,368$		

Medelantalet anställda är 10,06 stycken i de aktiebolag som byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Motsvarande siffra i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag är lägre nämligen 5,28 stycken.

Mann-Whitney testet visar även här att det inte finns något samband mellan aktiebolagets antal anställda och byte av revisionsbolag.

5.10 Sammanställning av hypotesernas utfall

Huvudhypotes:

Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *ren revisionsberättelse*.

Falsifierad

H1: *Privat aktiebolag* som erhållit *oren revisionsberättelse* byter revisionsbolag i större utsträckning än *publikt aktiebolag* som erhållit *oren revisionsberättelse*.

Ej testad

H2: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* med *lägre anmärkningsgrad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* med *högre anmärkningsgrad*.

Falsifierad

H3: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* undertecknad av *revisor i Övriga revisionsbolag* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* undertecknad av *revisor i The Big Three eller Next Big Three*.

Falsifierad

H4: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre revisionskostnad* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre revisionskostnad*.”

Falsifierad

H5: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre soliditet* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre soliditet*.

Falsifierad

H6: Aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *lägre omsättning* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har en *högre omsättning*.

Falsifierad

H7: Aktiebolag som har erhållit *oren revisionsberättelse* och har ett *lägre antal anställda* byter revisionsbolag i större utsträckning än de aktiebolag som erhållit *oren revisionsberättelse* och har ett *högre antal anställda*.

Falsifierad

5.11 Multivariat analys

Tidigare i uppsatsen har vi undersökt om det finns ett signifikant samband mellan våra variabler och aktiebolagets val att byta eller behålla sitt revisionsbolag. Då vi har falsifierat alla våra hypoteser blev vi intresserade av att undersöka om det finns några samband mellan att byta eller behålla sitt revisionsbolag oavsett revisionsberättelsens art. För att undersöka detta gjorde vi en multivariat korstabellsanalys. Enligt Djurfeldt et al. (2003) används detta test då en variabel ensam inte kan uppnå signifikans gentemot en annan variabel.

”Multivariat analysteknik ger oss möjlighet att ta ytterligare steg i kartläggningen av den komplexa bilden bakom orsakerna till en händelse eller ett fenomen. Den teknik som statistiken erbjuder är undersökningen av en beroende variabel i ljuset av två eller fler tänkbara orsaksvariabler” (Djurfeldt et al., 2003, s 285).

Vi kommer alltså att undersöka om två variabler tillsammans kan uppnå en signifikant nivå gentemot aktiebolagets val att byta eller behålla revisionsbolag. Den beroende variabeln kommer alltså att vara att *byta* eller *behålla revisionsbolaget* och de två variablerna som testas tillsammans är orsaksvariabler. Ingen hänsyn har i detta test tagits till om revisionsberättelsen varit oren eller ren, dock är det endast orena revisionsberättelser som medverkar när variabeln *anmärkningsgrad* testas.

För att detta test ska vara möjligt att genomföra behövde vi gruppera varje variabel (för uppdelning se bilaga 11). Uppdelningen utfördes efter Chi-två testets krav, vilka är preciserade tidigare i uppsatsen. För att multivariat korstabellsanalysens resultat ska vara statistiskt korrekt måste analysens orsaksvariabler vara på samma mätnivå (Djurfeldt et al., 2003). Då vi har grupperat våra variabler har detta lett till att de ingår i en ordinalskala, vilket gör att de tillsammans kan jämföras mot variabeln *byta/behålla revisionsbolag*. Variabeln *ren/oren revisionsberättelse* kommer inte att medverka i detta test då denna är i nominalskala och som tidigare nämnts kräver testet att variablerna som jämförs tillsammans måste vara på samma mätnivå.

Variablerna *omsättning*, *antal anställda* och *revisionskostnad* delades in i grupperna *låg*, *medel* och *hög*. För *soliditeten* gjordes gruppindelningen i *negativ*, *medel* och *hög*. För *anmärkningsgrad* användes samma uppdelning som i föregående test vilket innebär att *anmärkningsgrad ett* och *två* är *grövtst*, *tre*, *fyra* och *fem* är *medel* och *sex* och *sju* grupperades som *lindrigast*. *Revisionsbolagen* delades upp i två grupper, i grupp ett ingår de ”*Big Six*” och i grupp två ingår *Övriga revisionsbolag*, det vill säga samma uppdelning som tidigare i uppsatsen.

I detta test kommer *byta/behålla* variabeln att grupperas så att aktiebolagen som har likviderats, blivit vilande eller gått i konkurs ingår i *nej-gruppen* och de som byter ingår i *ja-*

gruppen. I testet nedan kommer alla variabler att testas två och två tillsammans och som nämnts ovan är motvariabel alltid *byta/behålla revisionsbolag*.

Variabeln som nedan är angiven först är den som i testet har grupperats enligt vår uppdelning ovan. Detta medför att ett test, som är signifikant när X står först och Y sist, inte med automatik blir signifikant då Y står först och X sist, vilket beror på vilken variabel som är grupperad i testet. Därför står alla variabler en gång först och blir sedan testade tillsammans med alla övriga variabler.

För att bedöma om samhörigheten mellan de två variablerna är signifikant utgick vi precis som i övriga test tidigare i uppsatsen från 5 % signifikansnivå ($P < 0,05$). För att erhålla signifikansnivån användes Chi-två testet för samtliga variabler. På nästa sida kommer vi att presentera resultatet från dessa tester.

Tabell 27. Grupperingstest.

Variabler i jämförelse med byta/behålla	Signifikans
Omsättning – antal anställda	Ingen signifikans
Omsättning – revisionskostnad	Ingen signifikans
Omsättning – revisionsbolag	Ingen signifikans
Omsättning – soliditet	Ingen signifikans
Omsättning – anmärkningsgrad	P=0,04 vid hög omsättning
Antal anställda – omsättning	Ingen signifikans
Antal anställda – revisionskostnad	P=0,028 vid medel antal anställda
Antal anställda – revisionsbolag	Ingen signifikans
Antal anställda – soliditet	Ingen signifikans
Antal anställda – anmärkningsgrad	P=0,024 vid låg antal anställda
Revisionskostnad – omsättning	Ingen signifikans
Revisionskostnad – antal anställda	Ingen signifikans
Revisionskostnad – revisionsbolag	Ingen signifikans
Revisionskostnad – soliditet	Ingen signifikans
Revisionskostnad – anmärkningsgrad	Ingen signifikans
Revisionsbolag – omsättning	Ingen signifikans
Revisionsbolag – antal anställda	Ingen signifikans
Revisionsbolag – revisionskostnad	Ingen signifikans
Revisionsbolag – soliditet	Ingen signifikans
Revisionsbolag – anmärkningsgrad	P=0,024 för de sex största P=0,001 för övriga
Soliditet – omsättning	Ingen signifikans
Soliditet – antal anställda	Ingen signifikans
Soliditet – revisionskostnad	Ingen signifikans
Soliditet – revisionsbolag	Ingen signifikans
Soliditet – anmärkningsgrad	Ingen signifikans
Anmärkningsgrad – omsättning	Ingen signifikans
Anmärkningsgrad – antal anställda	Ingen signifikans
Anmärkningsgrad – revisionskostnad	Ingen signifikans
Anmärkningsgrad – revisionsbolag	Ingen signifikans
Anmärkningsgrad – soliditet	Ingen signifikans

5.11.1 Omsättning – Anmärkningsgrad

De första variablerna som tillsammans blir signifikanta är *omsättning* och *anmärkningsgrad*. I tabellen nedan är utfallet presenterat för aktiebolagen som har en *hög* omsättning och dess anmärkningsgrad.

Tabell 28. *Hög omsättning – Anmärkningsgrad.*

Hög omsättning - Anmärkningsgrad					
Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt
Grövsta	3	50,00 %	3	50,00 %	6 100 %
Medel	4	5,97 %	63	94,03 %	67 100 %
Lindrigaste	11	15,28 %	61	84,72 %	72 100 %
Totalt	18		127		145
Chi-två test	Signifikant; p = 0,004				

Vad vi kan utläsa ur tabellen ovan är att de aktiebolag som har en *hög* omsättning och får samma anmärkningsgrad tenderar att välja samma alternativ angående att byta eller behålla sitt revisionsbolag. Utifrån tabellen går det också att utläsa att när aktiebolaget med *hög* omsättning erhåller den *grövsta* anmärkningen byter 50 % av aktiebolagen revisionsbolag, vid *medelanmärkningen* är bytesfrekvensen 5,97 % och vid den *lindrigaste* graden av anmärkning byter 15,28 %. Testet visar tendenser på att aktiebolag som har *hög* omsättning och erhåller den *grövsta* anmärkningen tenderar att vara mest bytesbenägna.

5.11.2 Antal anställda – Revisionskostnad

Antal anställda och *revisionskostnad* är de nästkommande två variabler som tillsammans blir signifikanta gentemot att byta eller behålla sitt revisionsbolag. I tabellen nedan redovisas utfallet.

Tabell 29. *Medel antal anställda – Revisionskostnad.*

Medel antal anställda - Revisionskostnad					
Revisionskostnad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt
Låg	3	37,50 %	5	62,50 %	8 100 %
Medel	9	7,83 %	106	92,17 %	115 100 %
Hög	13	12,15 %	94	87,85 %	107 100 %
Totalt	25		205		230
Chi-två test	Signifikant; p = 0,028				

Testet visar att aktiebolag som har *medel* i antal anställda tillsammans med aktiebolagets revisionskostnad är signifikant med att *byta/behålla revisionsbolaget*. Tabellen visar att aktiebolag som har *medel* i antal anställda och *låg* revisionskostnad har en bytesfrekvens på 37,5 %. Vidare visar testet att aktiebolag som har *medel* i antal anställda och som har *medel* i revisionskostnad har en bytesfrekvens på endast 7,83 %. I aktiebolagen med *medel* i antal anställda och *hög* revisionskostnad tenderar 12,15 % att byta revisionsbolag. Aktiebolag som har *medel* i antal anställda och *låg* revisionskostnad tenderar att vara mest bytesbenägna.

5.11.3 Antal anställda – Anmärkningsgrad

Våra tredje variabler som mot att *byta/behålla* revisionsbolag är signifikanta är *lågt* antal anställda och *anmärkningsgrad*. Nedan presenteras utfallet i en tabell.

Tabell 30. Lågt antal anställda – Anmärkningsgrad.

Lågt antal anställda - Anmärkningsgrad					
Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt
Grövsta	6	25,00 %	18	75,00 %	24 100 %
Medel	11	7,19 %	142	92,81 %	153 100 %
Lindrigaste	8	10,13 %	71	89,87 %	79 100 %
Totalt	25		231		256
Chi-två test	Signifikant; p = 0,024				

De aktiebolag som har *lågt* antal anställda och erhåller samma anmärkningsgrad i revisionsberättelsen tenderar att avge samma beslut. Testet visar att aktiebolagen som erhåller den *grövsta* anmärkningen har en bytesfrekvens på 25 %. För aktiebolagen med *lågt* antal anställda och *medel* anmärkning är bytesfrekvensen 7,19 %, alltså betydligt lägre än för aktiebolagen med den *grövsta* anmärkningen. Då aktiebolagen har den *lindrigaste* anmärkningen och fortfarande *lågt* antal anställda är bytesfrekvensen 10,13 %. Testet visar att aktiebolag med *lågt* antal anställda och som erhållit den *grövsta* anmärkningen är de som är mest bytesbenägna när dessa två variabler jämförs inbördes.

5.11.4 Revisionsbolag – Anmärkningsgrad

Våra sista variabler som är signifikanta är *revisionsbolag* och *anmärkningsgrad*. Här finner vi att det uppstår en signifikans både för de *sex största revisionsbolagen* tillsammans med *anmärkningsgraden* samt för *Övriga revisionsbolag* tillsammans med *anmärkningsgraden*. Utifrån detta kan vi säga att aktiebolag med samma revisionsbolag och anmärkningsgrad

tenderar att avge samma beslut angående att byta eller behålla sitt revisionsbolag. I tabellen nedan redovisas utfallet för ”Big Six” tillsammans med anmärkningsgrad.

Tabell 31. ”Big Six” – Anmärkningsgrad.

“Big Six” - Anmärkningsgrad					
Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt
Grövsta	1	14,29 %	6	85,71 %	7 100 %
Medel	2	2,94 %	66	97,06 %	68 100 %
Lindrigaste	10	17,24 %	48	82,76 %	58 100 %
Totalt	13		120		133
Chi-två test	Signifikant; p = 0,024				

Aktiebolag som blir reviderat av ett av de *sex största revisionsbolagen* och erhåller den *grövsta* anmärkningsgraden har en bytesfrekvens på 14,29 %. För *medel* anmärkningen byter 2,94 % och för den *lindrigaste* anmärkningen är bytesfrekvensen 17,24 %. Detta test visar att aktiebolag som har ett av de *sex största revisionsbolagen* är i stor del lika bytesbenägna av revisionsbolag om de erhåller den *grövsta* eller *lindrigaste* anmärkningsgraden. I tabellen ser vi att aktiebolaget som erhåller *medel* anmärkningsgraden tenderar att vara sina revisionsbolag trogna.

I tabellen nedan redovisas utfallet för de aktiebolag som blir reviderade av ett *Övrigt revisionsbolag*.

Tabell 32. Övriga revisionsbolag – Anmärkningsgrad.

Övriga revisionsbolag - Anmärkningsgrad					
Anmärkningsgrad	Byter	Andel	Behåller	Andel	Totalt
Grövsta	8	34,78 %	15	65,22 %	23 100 %
Medel	15	8,98 %	152	91,02 %	167 100 %
Lindrigaste	9	8,82 %	93	91,18 %	102 100 %
Totalt	32		260		292
Chi-två test	Signifikant; p = 0,001				

För aktiebolag som har ett *Övrigt revisionsbolag* och erhåller den *grövsta* anmärkningen är bytesfrekvensen 34,78 %. För *medel* anmärkningen är bytesfrekvensen 8,98 % och för den *lindrigaste* anmärkningen byter 8,82 %. Testet visar att aktiebolag som erhåller den *grövsta* anmärkningen av en revisor i *Övriga revisionsbolag* är mer bytesbenägna än de aktiebolag som erhåller en *medel* anmärkningsgrad eller den *lindrigaste* anmärkningsgraden.

5.12 Kapitelsammanfattning

Våra hypoteser har testats i den ordning som de tidigare har presenterats. I huvudhypotesen jämfördes bytesfrekvensen av revisionsbolag och aktiebolagens erhållna revisionsberättelser. Vår dokumentstudie visar att 10,59 % (45 stycken) av de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 byter revisionsbolag för räkenskapsåret 2003. Motsvarande siffra i de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2002 är 9,16 % (38 stycken). Utifrån detta resultat har vi falsifierat huvudhypotesen och konstaterat att det inte finns ett kausalt samband mellan oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag.

Vår första underhypotes har inte kunnat testas på grund av att endast två stycken publika aktiebolag medverkade i vår undersökning. Vår variabel i den andra underhypotesen, typ av anmärkning, uppnådde signifikansnivå med bytesfrekvensen och vi fann att bytesfrekvensen är störst i de aktiebolag som erhållit den grövsta anmärkningsgraden i revisionsberättelsen. Då vår hypotes går i motsatt riktning måste den falsifieras. Efter test av vår tredje underhypotes, kan vi konstatera att bytesfrekvensen inte påverkas av vilket revisionsbolag som undertecknat den orena revisionsberättelsen. De procentuellt högsta bytena sker inom *The Big Three* vilket går i helt motsatt riktning som vår hypotes vilket gör att den falsifieras på grund av att vi inte har kunnat påvisa att det finns samband mellan bytesfrekvensen och revisionsbolag.

Vår fjärde underhypotes har också falsifierats eftersom vi inte har kunnat påvisa något samband mellan bytesfrekvensen och aktiebolagets revisionskostnad. Revisionens medelkostnad är 13 302,41 kronor i de aktiebolag som byter revisionsbolag och 10 053,12 kronor i de aktiebolag som behåller sitt revisionsbolag, denna skillnad har dock inte kunnat fastställas statistiskt. Den femte underhypotesen som undersöker om det finns samband mellan bytesfrekvensen och soliditet har även den falsifierats eftersom vi inte har kunnat påvisa något samband. Medelvärdena i soliditet är negativa i aktiebolagen som erhållit oren respektive ren revisionsberättelse och detta beror på att många av våra medverkande aktiebolag ingår i koncern vilket vi inte har tagit någon hänsyn till.

Uppsatsens två sista underhypoteser har även de falsifierats eftersom vi inte har kunnat påvisa något samband mellan bytesfrekvensen och aktiebolagets omsättning respektive bytesfrekvensen och aktiebolagets antal anställda. Detta innebär att samtliga av våra hypoteser har falsifierats. I vår multivariata korstabellsanalys har vi dock kunnat påvisa samband mellan några av våra variabler. Dessa samband har kunnat påvisas efter det att variablerna har testats två och två tillsammans mot bytesfrekvensen och när ingen hänsyn har tagits till revisionsberättelsens art.

6. Slutsatser

I detta sista kapitel redogör vi för de slutsatser vi har kommit fram till genom att koppla samman analysens resultat med våra använda teorier. Vi kommer också att resonera kring varför våra hypoteser inte överlevde och vad vi kunde ha gjort annorlunda. De egna reflektioner som uppsatsen har gett upphov till presenteras kort i ett eget avsnitt och slutligen lämnar vi förslag på fortsatt forskning inom ämnet.

6.1 Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen var att undersöka om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse samt försöka se och förklara om det finns några samband som förklarar ökad eller minskad bytesfrekvens i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. I analysen har vi kunnat påvisa att aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse *inte* byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Detta kan vi konstatera eftersom bytesfrekvensen i aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse är 10,59 % medan bytesfrekvensen är 9,16 % i aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Rent procentuellt finns det en liten skillnad mellan aktiebolagen, men denna skillnad kan inte fastställas statistiskt. Vår undersökning visar därför att det *inte* finns ett kausalt samband mellan oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag eftersom bytesfrekvensen av revisionsbolag är ungefär lika stor i aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse som den är i aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Detta medför att den orena revisionsberättelsen inte är den enda orsaken till byte av revisionsbolag vilket gör att uppsatsens huvudhypotes har falsifierats.

Hasselberg och Kehrer undersökte som tidigare nämnts detta samband på räkenskapsåren 1992 och 1994 och fann inte heller då ett kausalt samband mellan oren revisionsberättelse och byte av revisor. Våra undersökningar skiljer sig åt beroende på att Hasselberg och Kehrer undersökte huruvida *revisorn* var kvar i aktiebolaget efter att ha skrivit en oren revisionsberättelse och vi undersökte huruvida *revisionsbolaget* var kvar i aktiebolaget efter att ha skrivit en oren revisionsberättelse. Vi anser dock att en jämförelse av våra respektive undersökningar bör göras eftersom vi har fått en betydligt lägre andel som byter jämfört med Hasselberg och Kehrer undersökning 1995. 20,20 % av de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 1992 hade bytt revisor för räkenskapsåret 1994. Motsvarande siffra i vår undersökning är 10,59 %, det vill säga hälften så många byten jämfört med 1995. I de aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse för räkenskapsåret 1992 byter 14,90 % revisionsbolag för räkenskapsåret 1994. Motsvarande siffra i vår undersökning är 9,16 %, det vill säga något lägre jämfört med 1995.

Vårt resultat är mycket positivt för revisorskåren eftersom bytesfrekvensen visar sig vara ungefär lika stor oavsett om revisionsbolaget skrivit en ren eller en oren revisionsberättelse och vi kommer därför fram till slutsatsen att det inte finns någon automatik mellan en oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag. Enligt Ruiz-Barbadillo et al. (2004) ställdes revisorn inför risken att mista sin klient om denna lämnade en oren revisionsberättelse och vi kan i vår undersökning visa att denna risk inte existerar. Vår undersökning visar att revisionsmarknaden är en perfekt marknad utifrån revisionsberättelsens art då revisionsbolaget inte behöver riskera att förlora framtida intäkter till följd av deras agerande.

Trots livliga debatter om revisorns oberoende efter redovisningsskandalen i Enron, visar vår undersökning att aktiebolagen har fortsatt förtroende för revisionsbolagen. Vi trodde att dessa debatter framkallat en förändring i revisionsmiljön, vilket enligt Beattie och Fearnley (1995) utpekades som en orsak till varför företag byter revisionsbolag, men vår undersökning stödjer inte detta resonemang. De åtgärder som vidtagits för att stärka revisorns oberoende och förtroende efter redovisningsskandalen i Enron, får anses vara lyckade eftersom vårt resultat visar att svenska aktiebolag har ett fortsatt förtroende för revisorskåren.

Vi har även undersökt om det finns några samband mellan de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och som byter revisionsbolag. Variablerna som vi trodde kunde påverka bolagsstämmans beslut om att byta revisionsbolag är de som vi har angett i vår modell nedan.

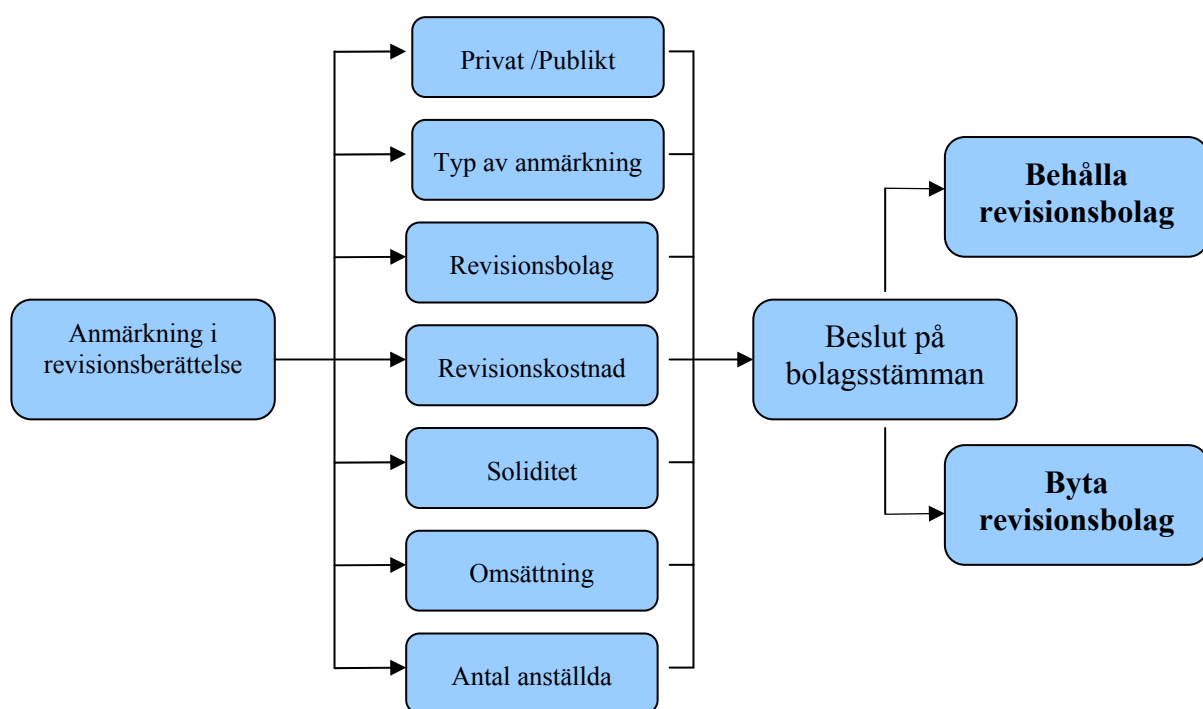

Fig. 10. Modell.

Variabeln *privat/publikt* kunde inte testas då vi endast erhöll två stycken publika aktiebolag i vår undersökning. Vi kan därför inte uttala oss om privata aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag i större utsträckning än publika aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse i vår undersökning. Branschstatistik visar dock att orena revisionsberättelser inte är vanligt förekommande i publika aktiebolag och därför bör bytesfrekvensen följaktligen inte bli så hög i dessa aktiebolag (Sundberg, 2004). Bortsett från denna variabel, som inte kunde testas, så är det endast en enda variabel i vår modell som vi har kunnat påvisa påverkar bolagsstämmans beslut om att byta revisionsbolag efter det att aktiebolaget har erhållit oren revisionsberättelse.

Variabeln som påverkar bolagsstämmans beslut om byte av revisionsbolag är vilken *typ av anmärkning* som företaget har erhållit i den orena revisionsberättelsen. Sambandet mellan typen av anmärkning och bytesfrekvensen är den att bytesfrekvensen är högst i de aktiebolag som erhållit den grävsta anmärkningsgraden i den orena revisionsberättelsen. Vår hypotes, att aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med lägre anmärkningsgrad byter revisionsbolag i större utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse med högre anmärkningsgrad, är framarbetad efter Laudon & Perssons (2004) slutsats att ju högre anmärkningsgrad ett företag får desto större är risken för konkurs eller likvidation. Vi trodde att revisorn var viktig och betydelsefull för företaget om företaget befann sig i ekonomisk kris eftersom revisorn är väl insatt i företagets angelägenheter och har kunskap som kan hjälpa företaget att komma ur den ekonomiska krisen. Det samband som har kunnat påvisas i vår undersökning mellan typen av anmärkning och bytesfrekvensen går i motsatt riktning som vår ställda hypotes, vilket gör att vår hypotes måste falsifieras.

Övriga variabler i modellen har inget samband med bytesfrekvensen och samtliga våra hypoteser har falsifierats. Med variabeln *revisionsbolag* ville vi testa om bytesfrekvensen var störst i de aktiebolag som reviderats av *Övriga revisionsbolag*, eftersom tidigare undersökningar har visat att tillförlitligheten i årsredovisningen hos intressenter ökar om revisionen är gjord av ett av de sex största revisionsbolagen (Teoh & Wong, 1993, återgivet i Kane & Velury, (2004)). Vår undersökning visar att det inte finns något samband mellan vilket reviderande revisionsbolag är och bytesfrekvensen. Vi kan se att aktiebolagen har lika stort förtroende för revisionsbolaget oavsett dess storlek.

Hög *revisionskostnad* har i många undersökningar visat sig vara en orsak till varför företag byter revisionsbolag (DeAngelo, 1981; Gregory & Collier, 1996; Pong & Whittington, 1994; Simon & Francis, 1988, återgivet i Firth (1999)). En effekt av oren revisionsberättelse är att revisionskostnaden ökar (Houghton & Jubb, 1999) och därför bör aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse få en högre revisionskostnad som leder till byte av revisionsbolaget. I vår undersökning har vi dock inte kunnat påvisa något samband mellan revisionskostnad och bytesfrekvens av revisionsbolag och vi kan konstatera att aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en högre revisionskostnad inte byter revisionsbolag i större

utsträckning än aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse och har en lägre revisionskostnad. Våra resultat visar att revisionskostnaden inte avgör aktiebolagets beslut att byta revisionsbolag och vi antar att aktiebolaget har fortsatt förtroende för revisionsbolaget oavsett revisionskostnaden.

Undersökningen visar vidare att *soliditet* inte har något samband med bytesfrekvensen av revisionsbolag i de aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse. Tidigare forskning har visat att företag som befinner sig nära konkurs byter revisionsbolag i större utsträckning än företag som har god ekonomi (Spathis et al., 2003). Vi har i undersökningen bedömt aktiebolagets ekonomiska ställning utifrån soliditetsmättet, och har inte kunnat påvisa att bytesfrekvensen är högst i de aktiebolag som har en låg soliditet och som erhållit oren revisionsberättelse. Våra antaganden om att aktiebolagets storlek skulle ha samband med bytesfrekvensen av revisionsbolag har inte kunnat fastställas. *Omsättning* och *antal anställda* har inget samband med bytesfrekvensen och vår undersökning stödjer inte de resultat som Schwartz och Menon (1985) kommit fram till, att företag med låg omsättning byter revisor i större utsträckning än företag med hög omsättning.

Som sagt, så har inte en enda av våra hypoteser överlevt och vi måste då ställa oss frågan varför. Vi kan börja med att konstatera att de aktiebolag som medverkade i undersökningen är privata, endast två publika aktiebolag har påträffats. Vi borde ha insett att fördelningen skulle bli som den blev eftersom vi gör en undersökning på hela populationen och att fördelningen över publika och privat aktiebolag i verkligheten är som i vår undersökning. Vi borde också då insett att vi skulle behöva göra ett systematiskt och medvetet större urval bland de publika aktiebolagen för att kunna testa variabeln *privat/publikt*. Om ett större antal publika aktiebolag hade medverkat i vår undersökning hade troligtvis andelen byten av revisionsbolag varit något lägre och medeltalen som vi undersökte hade troligtvis varit något högre.

En orsak till att våra hypoteser inte har överlevt kan vara för att de befintliga teorier som hypoteserna är utarbetade från, är framtagna efter undersökningar i publika företag. Eftersom vår undersökning har gjorts på hela populationen, där privata aktiebolag är mest förekommande, så stämmer helt enkelt inte våra teorier. Många av teorierna är också hämtade ifrån USA där en oren revisionsberättelse får mycket allvarigare konsekvenser för aktiebolaget än för ett aktiebolag i Sverige (Dunn, 1996). Detta gör att företag i USA som erhållit oren revisionsberättelse kan agera på helt andra sätt än vad svenska aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse gör. Amerikanska teorier är kanske därför inte direkt tillämpbara på svenska aktiebolag.

Vi har också angett i våra teorier att den orena revisionsberättelsen sänder ut negativa signaler till aktiebolagets intressenter. Dessa signaler har inte visat sig ha den starka negativa effekt på aktiebolaget som vi antagit och detta kan bero på att en oren revisionsberättelse i ett privat aktiebolag kanske inte läses av så många intressenter och på så vis uteblir den negativa

signalen. Eftersom vi borde ha insett att vår population skulle innehålla en så stor del privata aktiebolag borde vi också ha använt oss av teorier som kan appliceras på privata aktiebolag när vi tog fram våra hypoteser. En teori som vi nu efter undersökningen inser att vi skulle ha använt är den institutionella. Vi ansåg tidigare att en organisations revisionsbolag inte var en institution i organisationen men vår undersökning visar att det trots allt kan vara så.

Vi är medvetna om att de byten som skett i aktiebolagen som medverkade i vår undersökning kan bero på att revisionsbolaget har gått i konkurs eller lagts ned vilket har medfört att aktiebolaget ofrivilligt bytt revisionsbolag. Revisionsbolaget kan vidare ha gått samman med ett annat revisionsbolag, vilket också kan ge upphov till att aktiebolaget ofrivilligt bytt revisionsbolag. Det kan även vara så att aktiebolaget har blivit uppköpt eller expanderat genom uppköp vilket kan ha medfört att revisionsbolaget har blivit utbytt på grund av dessa omständigheter. En annan orsak till att aktiebolagen bytt revisionsbolag kan vara att revisorns mandattid har gått ut och att aktiebolaget på grund av det byter revisionsbolag. Möjligheten finns också att revisionsbolaget har valt att avsäga sig uppdraget av olika anledningar.

Vår undersökning tog endast hänsyn till den juridiska personen som ingick i vårt urval vilket har medfört att en del av aktiebolagen som medverkade i undersökningen har ingått i en koncern. Vissa av våra variabler som till exempel soliditet och revisionskostnad har på grund av detta blivit missvisande. Det har tidigare nämnts att vi erhållit aktiebolag som haft negativ soliditet och även aktiebolag som haft en soliditet som har varit långt över 100 %. Att vi har erhållit dessa värden beror på att aktiebolaget som ingick i vårt urval ingick i en koncern och har på så vis kunnat visa dessa missvisande siffror. För att undvika detta hade vi kunnat leta upp moderbolaget och hämtat all information från det aktiebolaget istället. Revisionskostnad har i ett aktiebolag varit negativ och i flera aktiebolag angiven till 0 kronor. Negativ revisionskostnad har vi konstaterat måste bero på att aktiebolaget har erhållit en kreditfaktura från revisionsbolaget medan aktiebolaget måste ingå i koncern i de fall då ingen revisionskostnad finns angiven.

Eftersom vi inte har kunnat påvisa något samband mellan våra variabler i modellen och bolagsstämmans beslut om att byta revisionsbolag ville vi undersöka om det kunde finnas samband mellan två olika variabler som tillsammans jämfördes med bytesfrekvensen i samtliga aktiebolag oavsett revisionsberättelsens art. Denna undersökning har gjorts möjlig i en multivariat korstabellsanalys. Denna analys visar på ett flertal samband när två olika variabler testas tillsammans med bytesfrekvensen. Aktiebolag som har en hög omsättning och samma grad av anmärkning tenderar att besluta om byte av revisionsbolag på ett likartat sätt.

Analysen visar också att det finns ett samband mellan aktiebolag som har medel i antal anställda och samma revisionskostnad. Vi har även funnit samband mellan de aktiebolag som har ett lågt antal anställda och samma anmärkningsgrad. Det har även visat sig att det finns signifikans mellan de aktiebolag som har ett av de sex största revisionsbolagen och samma

anmärkningsgrad, liksom det finns signifikans mellan de aktiebolag som har ett övrigt revisionsbolag och samma anmärkningsgrad. Denna analys visar att några av våra variabler har samband med bolagsstämman beslut om att byta revisionsbolag om de testas tillsammans i grupper om två och när ingen hänsyn tas till revisionsberättelsens art.

6.2 Egna reflektioner

Vi trodde att en oren revisionsberättelse skulle leda till åtgärder, för att motverka de negativa effekterna som vi trodde en oren revisionsberättelse skulle ge. En av dessa åtgärder kunde vara att byta revisionsbolag. Då vårt resultat inte kan påvisa detta tror vi att en oren revisionsberättelse inte får de negativa effekterna för aktiebolaget som tidigare undersökningar har visat. Detta resonemang grundar vi på att vi tror att ett aktiebolags revisionsberättelse inte är intressant för aktiebolagets intressenter då de troligtvis ändå inte läser årsredovisningen och dess revisionsberättelse. Självklart stämmer inte detta överens med de stora och/eller publika aktiebolagens intressenter, men resonemanget kan appliceras på mindre aktiebolag vilka är vanligt förekommande.

Vidare tror vi att bolagsstämman i aktiebolaget beslutar att behålla det revisionsbolag man alltid haft för att slippa onödiga omständigheter som ett byte kan framkalla.

Detta grundar vi på att vi tror att mindre aktiebolag inte är särskilt intresserade av revisionen och dess utfall, utan ser revisionen som något onödigt ont som kostar pengar. En orsak till ointresset för årsredovisningen och dess revisionsberättelse kan vara okunskap och oförståelse från ägarnas sida vilket kan leda till svårigheter att förstå innehållet.

Efter årens skandaler inom revisionsbranschen trodde vi att revisorns rykte och anseende skulle vara skamfilat. En oren revisionsberättelse skulle alltså leda till en högre bytesfrekvens av revisionsbolag än de aktiebolag som erhöll ren revisionsberättelse. Resultatet i undersökningen visar att detta inte stämmer, enligt oss kan det bero på införandet av analysmodellen vilket troligtvis har fått positiva effekter på revisionsbranschen och ökat dess rykte och anseende.

6.3 Förslag till fortsatt forskning

Då vår undersökning visar att det inte är den orena revisionsberättelsen som leder till ett byte av revisionsbolag kan man ställa sig frågan vad det är som leder till att företag byter revisionsbolag. Vår dokumentstudie har tagit upp de variablerna som vi trodde kunde ha betydelse för ett byte av revisionsbolag och vi tycker att det vore intressant att utöka antalet variabler i dokumentstudien för att på så vis kunna se om det finns andra samband. Variabler

som hade varit intressanta att undersöka är om det skett något ägarbyte i företaget, vilken bransch företaget tillhör och om revisorns mandattid har gått ut. Det hade även varit intressant att systematiskt välja ut en större population i de publika aktiebolagen för att se om det kan finnas samband mellan våra variabler och de publika aktiebolagens beslut om att byta revisionsbolag. Eventuellt hade hypoteserna i denna uppsats kunnat testas på publika aktiebolag för att se om de hade överlevt.

I vår undersökning tittade vi endast på bytesfrekvensen mellan två räkenskapsår och det hade varit av intresse att undersöka om aktiebolag som byter revisionsbolag gör det ofta eller om det är engångsföreteelse? För att undersöka detta bör man granska de aktiebolag som bytt revisionsbolag under ett längre tidsintervall för att på så vis kunna se om det är samma aktiebolag som byter revisionsbolag år efter år. Istället för att bredda undersökningen kan man använda sig av personliga intervjuer med de aktiebolag som bytt revisionsbolag och på så vis komma fram till orsakerna till varför aktiebolaget byter revisionsbolag. En annan fråga som hade varit intressant att undersöka är vem som tar initiativet till att byta revisionsbolag. Är det bolagsstämman eller är det revisionsbolaget? Vi har i hela uppsatsen antagit att det är bolagsstämman som beslutar om byte av revisionsbolag, men det kan ju faktiskt vara så att det är revisionsbolaget som väljer att inte vara kvar i aktiebolaget.

Då vi genomförde vår dokumentstudie fann vi att aktiebolag som för räkenskapsåret 2002 hade oren revisionsberättelse även till stor del erhöll oren revisionsberättelse för räkenskapsåret 2003. Man kan i detta avseende göra en undersökning för att se om detta är vanligt förekommande och om det finns några likheter mellan de aktiebolag som år efter år får oren revisionsberättelse.

6.4 Kapitelsammanfattning

Vi kan konstatera att det inte finns ett kausalt samband mellan oren revisionsberättelse och byte av revisionsbolag eftersom vår undersökning visar att andelen aktiebolag som byter revisionsbolag är ungefär lika stor i aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse som den är i aktiebolag som erhållit ren revisionsberättelse. Vårt resultat är det samma som Hasselberg och Kehrer presenterade 1995, med den skillnaden att vi har fått betydligt lägre andelar som byter respektive behåller sitt revisionsbolag. Vår teori om att förtroendet för revisorn hade skadats sedan redovisningsskandalen i Enron går inte att påvisa, utan vi konstaterar att aktiebolag har fortsatt förtroende för revisorn trots att bolaget har erhållit oren revisionsberättelse.

Eftersom vi endast har kunnat påvisa samband mellan en av våra variabler och bytesfrekvensen har vi fått spekulera i vad som gick fel i vår undersökning. Vi har ganska snart förstått att vi borde ha insett att fördelningen av aktiebolagen i vår undersökning skulle

bli precis så som den blev eftersom vi gör en undersökning på hela populationen. Många av de teorier som vi har använt för att framarbete våra hypoteser med, härstammar från undersökningar som är gjorda i publika företag vilket gör att de inte har stämt in på de aktiebolag som ingick i vår undersökning. Orsaker till varför aktiebolagen i vår undersökning har bytt revisionsbolag har vi angett för att peka på att vi är medvetna om att det finns andra anledningar till varför aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse byter revisionsbolag. Efter att ha gjort en multivariat korstabellsanalys kan vi konstatera att några av vår modells variabler har samband med aktiebolagens bytesfrekvens av revisionsbolag. Sambanden uppkommer dock inte förrän variablerna uppträder i grupper om två och när ingen hänsyn tas till revisionsberättelsens art. Detta visar på att bolagsstämman inte är helt opåverkade av variablerna i vår modell.

Samtliga i gruppen är överens om att vi trodde att en oren revisionsberättelse skulle vara en mer allvarlig sak för aktiebolagen än vad den verkar vara. Eftersom populationen mest representeras av *små* aktiebolag, där vi inte tror att särskilt många intressenter läser revisionsberättelsen, är vårt resultat kanske inte längre så konstigt. Vi har under uppsatsens gång kommit på fler variabler och samband som hade varit intressanta att undersöka och ett av dessa samband är om aktiebolag som erhållit oren revisionsberättelse ett år tenderar att göra det under flera år eller om det är engångsföreteelse.

Referenser

- Abdel-khalik, A.R. (2002). Reforming corporate governance post Enron: Shareholders' Board of Trustees and the auditor. *Journal of Accounting and Public Policy*, 21, 97-103.
- Affärsdata. Tillgänglig från URL: <<http://www.affarsdata.se>> Accessdatum 2004.12.07
- Aktiebolagslag (1975:1385), 2004
- Andersen, I. (1998). *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Anderson, D., Stokes, D., & Zimmer, I. (1993). Corporate takeovers and auditor switching. *Auditing: A journal of practice & theory*, 12, 65-73.
- Andersson, Å., & Larsson, L-M. (2003). *Revisionsberättelsens nytta vid beslutsfattande*. Göteborg: Handelshögskolan i Göteborg.
- Aronsson, Å. (1999). *SPSS. En introduktion till basmodulen*. Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, O. (2004). Konservativa revisorer ställer investerare utan information. *Civilekonomen*, 10, 5.
- Aychouh, E., & Persson, S. (2004). *Förtroendet för revisionsberättelsen – ur ett kreditgivarperspektiv*. Göteborg: Handelshögskolan i Göteborg.
- Bar-Yosef, S., & Livnat, J. (1984). Auditor selection: An incentive-signalling approach. *Accounting and Business Research*, 14, 301-309.
- Beattie, V., & Fearnley, S. (1995). The importance of audit firm characteristics and drivers of auditor change in UK listed companies. *Accounting and Business Research*, 25, 227-239.
- Beattie, V., & Fearnley, S. (1998). Audit market competition: Auditor changes and the impact of tendering. *Brittisch Accounting Review*, 30, 261-289.
- Chow, C.W., & Rice, S.J. (1982). Qualified audit opinions and auditor switching. *The Accounting Review*, 57, 326-335.
- Christensen, L., Andersson, N., Carlsson, C., & Haglund, L. (2001). *Marknadsundersökning- En handbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Citron, D.B., & Taffler, R. (1992) The audit report under going concern uncertainties: An empirical analysis. *Accounting and Business Research*, 22, 337-345.
- Craswell, A.T. (1988). The association between qualified opinions and auditor switches. *Accounting and Business Research*, 19(73), 23-31.

- DeAngelo, L.E. (1981). Auditor independence, “low balling”, and disclosure regulation. *Journal of Accounting and Economics*, 3, 113-127.
- DeAngelo, H., DeAngelo, L., & Skinner, D.J. (2000). Special dividends and the evolution of dividend signalling. *Journal of Financial Economics*, 57(3), 309-354.
- DeFond, M. (1992). The association between changes in client firm agency costs and auditor switching. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 11, 16-31.
- DeFond, M., & Jiambalvo, J. (1993). Factors related to auditor-client disagreements over income-increasing accounting methods. *Contemporary Accounting Research*, 9, 415-431.
- Dhaliwal, D.S., Schatzberg, J.W., & Trombley, M.A. (1993). An analysis of the economic factors related to auditor-client disagreements preceding auditor changes. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 12, 22-37.
- Djurfeldt, G., Larsson, R., & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktygslåda. Samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dodd, P., Dopuch, N., Holthausen, R.W., & Leftwich, R.W. (1984). Qualified audit opinions and stock prices, information content, announcement dates, and current disclosures. *Journal of Accounting and Economics*, January, 3-38.
- Dopuch, N., Holthausen, R.W., & Leftwich, R.W. (1986). Abnormal stock returns associated with media disclosures of “subject to” qualified audit opinions. *Journal of Accounting and Economics*, 8(2), 93-117.
- Dunn, J. (1996). *Auditing. Theory and practice (2:nd edition)*. London: Prentice Hall.
- Engerstedt, U., & Strömquist, A. (2003). Revisorns opartiskhet och självständighet – En jämförelse mellan gamla och nya oberoenderegler. *Balans*, 10, 36-42.
- Eriksson-Ek, T., & Pellikka, J. (2003). *Revisionsplikens betydelse ur ett intresseperspektiv*. Luleå: Luleå Tekniska Universitet.
- FARs Revisionsbok* (2004). Stockholm: FAR Förlag AB.
- FARs Samlingsvolym* (2002). Stockholm: FAR Förlag AB.
- Firth, M. (1978). Qualified audit reports: Their impact on investment decisions'. *The Accounting Review*, July, 642-650.
- Firth, M. (1999). Company takeovers and the auditor choice decision. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 8(2), 197-214.
- Fisher, S., & Fisher, D.M. (1993). Independent auditor switches and changes in corporate bond ratings. *Journal of Applied Business Research*, 9, 50-54.
- Francis, J.R., & Wilson, E.R. (1988). Auditor changes: A joint test of theories relating to agency cost and auditor differentiation. *Accounting Review*, 63, 663-682.

Gregory, A., & Collier, P. (1996). Audit fees and auditor change: An investigation of the persistence of fee reduction by type of change. *Journal of Business Finance and Accounting*, 23, 13-28.

Hallgren, Ö. (1998). *Finansiell Metodik (tionde omarbetade upplagan)*. Helsingborg: Ekonomibok förlag AB.

Har du koll på alla nya krav på årsredovisningen? Tillgänglig från URL:
<<http://nextcommunications.se/arsredovisning1.html>>
Accessdatum 2004.11.19

Hasselberg, S., & Kehrer, M. (1995a). Vanligt med oren revisionsberättelse i svenska aktiebolag. *Balans*, 5, 20-24.

Hasselberg, S., & Kehrer, M. (1995b). *Revisorn, revisionsberättelsen och oberoendet – förekomsten av orena revisionsberättelser i svenska aktiebolag*. Uppsala: Uppsala universitet.

Hasselberg, S., & Kehrer, M. (1997). Större andel orena revisionsberättelser 1996 än 1992. *Balans*, 11, 30-33.

Houghton, K.A., & Jubb, C.A. (1999). The cost of audit qualifications: The role of non-audit services. *Journal of Accounting, Auditing & Taxation*, 8(2), 215-240.

Johnson, W., & Lys, T. (1990). The market for audit services: Evidence from voluntary auditor changes. *Journal of Accounting and Economics*, 12, 281-308.

Kane, G.D., & Velury, U. (2004). The role of institutional ownership in the market for auditing services: An empirical investigation. *Journal of Business Research*, 57, 976-983.

Laudon, J., & Persson, M. (2004). *Den orena revisionsberättelsens effekter*. Kristianstad: Högskolan i Kristianstad.

Ledare, *Dagens Industri*. 2002, *Andersens förlorade heder*. Tillgänglig från URL:
<<http://www.bankrattsforeningen.org.se/tidning106.html>>
Accessdatum 2004.11.19

Lindher, A-S., Lödby Varel, G., & Magistrado, K. (2002). *Revisorns benägenhet att avge en oren revisionsberättelse*. Kristianstad: Högskolan i Kristianstad.

Moberg, K. (2003). *Bolagsrevisorn (2: a uppl.)*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

NUTEK, 2003, *Medelstora företag – Framgångsrika småföretag eller misslyckade storföretag?* Tillgänglig från URL: <http://www.fm2.nukk.se/forlag/pdf/r_2003-12.pdf.html>
Accessdatum 2004.12.13

Perloff, J.M. (2001). *Microeconomics (2:nd edition)*. USA: Addison Wesley Longman, Inc.

Petersen, L. 2002, *Bokföring, revision och andra osanningar*. Tillgänglig från URL:
<http://www.svd.se/dynamiskt/naringsliv/did_2082918.asp.html>
Accessdatum 2004.12.15

Pittman, J.A., & Fortin, S. (2004). Auditor choice and the cost of debt capital for newly public firms. *Journal of Accounting & Economics*, 37, 113-136.

Pong, C.M., & Whittington, G. (1994). The determinates of audit fees: Some empirical models. *Journal of Business Finance and Accounting*, 21, 1071-1095.

Powell, W.W., & DiMaggio, P.J. (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Rao, A.R., & Monroe, K.B. (1989). The effect of price, brand name, and store name on buyers perceptions of product quality: an integrative review. *Journal of Marketing Research*, 26, 351-357.

Revisorslag (2001:883), 2004

RS 709, Revisionsberättelsens utformning i aktiebolag och andra företag

Ruiz-Barbadillo, E., Gómez-Aguilar, N., De Funes-Barberá, C., & García-Benau, M.A. (2004). Audit Quality and the Going-concern Decision-making Process: Spanish Evidence. *European Accounting Review*, 13(4), 597-620.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2003). *Research Methods for Business Students (3:rd edition)*. Harlow, England: Pearson Education Limited.

Schwartz, K.B., & Menon, K. (1985). Auditor switches by failing firms. *Accounting Review*, 60, 248-261.

Scott, W.R., (2003). *Financial Accounting Theory (3:rd edition)*. Toronto, USA: Prentice Hall.

Simon, D.T., & Francis, J.R. (1988). The effects of auditor change on audit fees: Test of price cutting and price recovery. *Accounting Review*, 63, 255-269.

Simunic, D.A., & Stein, M. (1987). *Production differentiation in auditing: A study of auditor choice in the market for unseasoned new issues*. Vancouver, BC: Canadian Certified General Accountants' Research Foundation.

Spathis, C., Doumpos, M., & Zopunidis, C. (2003). *Using client performance to identify pre-engagement factors associated with qualified audit reports in Greece*. Thessaloniki, Crete: Aristotle's University of Thessaloniki, Technical University of Crete.

Sundberg, L. (2004). De stora revisionsbolagen blir större. *Balans*, 5, 32-35.

Teoh, S.H., & Wong, T.J. (1993). Perceived auditor quality and the earnings response coefficient. *Accounting Review*, 68, 346-366.

Upplysningscentralen. CD-ROM

Årsredovisningslag (1995:1554), 2004

Bilaga 1. Branschstatistik 2003

Tabell 1. Revisorernas fördelning på revisionsbolag 2003.

Storleksgrupp	Antal revisionsbolag	Auktoriserade revisorer	E-godkända revisorer	Godkända revisorer	Totalt revisorer
Totalt antal	1208	2500	220	1630	4350
		<i>Andel</i>	<i>Andel</i>	<i>Andel</i>	<i>Andel</i>
The Big Three	3	52,80 %	73,90 %	27,90 %	44,60 %
Next Big Three	3	14,20 %	15,30 %	7,10 %	11,60 %
Övriga revisionsbolag	1202	33,00 %	10,80 %	65,00 %	43,80 %
		100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 2. Revisionsuppdragens fördelning 2003.

Storleksgrupp	Små bolag	Medelstora bolag	Stora bolag	Totalt revisorer
Antal anställda	427 800	448 800	1 281 750	2 158 350
Antal revisionsuppdrag	233 340	21 330	12 070	266 740
		<i>Marknadsandel</i>		
The Big Three	31,30 %	46,90 %	71,60 %	34,40 %
Next Big Three	10,40 %	13,00 %	14,80 %	10,80 %
Övriga revisionsbolag	58,30 %	40,10 %	13,60 %	54,80 %
	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 3. Revisionsanmärkningar totalt respektive i % av antalet revisionsuppdrag 2002.

Storleksgrupp	Små bolag		Medelstora bolag		Stora bolag		Totalt	
	TK	ET	TK	ET	TK	ET	TK	ET
Revisionsberättelse								
Antal bolag	21 310	4 500	1 015	165	215	70	22 540	4 735
Andel	10,10 %	2,10 %	4,80 %	0,80 %	1,80 %	0,60 %	9,20 %	1,90 %
							11,10 %	
The Big Three	7,90 %	1,70 %	3,70 %	0,60 %	1,60 %	0,40 %	6,80 %	1,40 %
Next Big Three	9,0 %	1,40 %	4,50 %	0,80 %	2,40 %	1,10 %	8,10 %	1,30 %
Övriga	11,40 %	2,50 %	6,10 %	0,90 %	2,10 %	0,60 %	11,00 %	2,40 %

TK = tillstyrkt med kommentar

ET = någon av ”att-satserna” ej tillstyrkt

Uppgifterna om reviderande bolag gäller förhållandet december 2003, medan revisionsanmärkningarna avser boksluten under 2002.

Källa: Sundberg, L. (2004). *Balans*, 5, 32-35.

Bilaga 2. Revisionsberättelse enligt standardutformningen i *FARs Samlingsvolym* (2002)

REVISIONSBERÄTTELSE

Till bolagsstämman i..... Organisationsnummer 556000-0000

Jag (Vi) har granskat årsredovisningen och bokföringen samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning i för år ÅÅÅÅ (räkenskapsåret...). Det är styrelsen och verkställande direktören som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Mitt (Vårt ansvar) är att uttala mig (oss) om årsredovisningen och förvaltningen på grundval av min (vår) revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att jag (vi) planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra mig (oss) om att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsen och verkställande direktörens tillämpning av dem samt att bedöma de betydelsefulla uppskattningar som styrelsen och verkställande direktören gjort när de upprättat årsredovisningen samt att utvärdera den samlade informationen i årsredovisningen. Som underlag för mitt (vårt) uttalande om ansvarsfrihet har jag (vi) granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i bolaget för att kunna bedöma om någon styrelseledamot eller verkställande direktören är ersättningsskyldig mot bolaget. Jag (Vi) har även granskat om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen. Jag (Vi) anser att min (vår) revision ger mig (oss) rimlig grund för mina (våra) uttalande nedan.

Årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

(Särskild förteckning över lån och säkerheter har upprättats i enlighet med vad som föreskrivs i aktiebolagslagen.)

Jag (Vi) tillstyrker att bolagsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen, disponerar (behandlar) vinsten (förlusten) enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter och verkställande direktören ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Ort den DD månad ÅÅÅÅ

A.A

Auktoriserad/godkänd revisor

Källa: *FARs Samlingsvolym*, (2002).

Bilaga 3. Dokumentstudie

År 2002

Org.nr:

1. Revisionsberättelse Ren ₁ Oren ₂2. Publikt ₁ Privat ₂

3. Omsättning:

4. Antal anställda:

5. Soliditet:

6. Revisionskostnad:

7. Revisionsbolag ₁ Ernst & Young ₂ KPMG Bohlins ₃ Öhrlings₄ Deloitte & Touche ₅ Lindebergs Grant Thornton ₆ SET₇ Övrigt revisionsbolag:8. Anmärkn.grad: ₁ Avstyrka beviljande av ansvarsfrihet₂ Avstyrka RR/BR/vinstdisposition eller någon av dessa₃ Eget kapital förbrukat eller understiger hälften av aktiekapitalet₄ Varken till- eller avstyrka/ej tillstyrka beviljande av ansv.frihet₅ Varken till- eller avstyrka/ej tillstyrka RR/BR/vinst disp.₆ Anmärkning/upplysning/erinring eller avvikelse av god red.sed₇ För sent eller ej betalda skatter och avgifter

År 2003

9. Byte? ₁ Ja ₂ Nej ₃ Likvidation ₄ Konkurs ₅ Vilande10. Byte till: ₁ Ernst & Young ₂ KPMG Bohlins ₃ Öhrlings₄ Deloitte & Touche ₅ Lindebergs Grant Thornton ₆ SET₇ Övrigt revisionsbolag:

Bilaga 4. SPSS-tabeller: Huvudhypotes

Observationernas procentuella sammanställning

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren / oren	840	100,0%	0	,0%	840	100,0%

Byte * Ren / oren korstabell

		Ren / oren		Total
		Ren rev.berättelse	Oren rev.berättelse	
Byte	Ja	38	45	83
	Nej	374	376	750
	Likvidation	3	3	6
	Vilande	0	1	1
Total		415	425	840

Observationernas procentuella sammanställning

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Percent	N	Procent	N	Procent
Oren / ren	840	100,0%	0	,0%	840	100,0%

Byta / Behålla Revisionsbolag

		Oren / ren		Total
		Ren rev.berättelse	Oren rev.berättelse	
Byte	Ja	38	45	83
	Nej	377	380	757
Total		415	425	840

Chi-två test

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,483(b)	1	,487		
Continuity Correction(a)	,336	1	,562		
Likelihood Ratio	,484	1	,487		
Fisher's Exact Test				,491	,281
Linear-by-Linear Association	,483	1	,487		
N of Valid Cases	840				

A Beräknad endast för en 2x2 tabel

B 0 celler (0.0%) har ett förväntat värde under 5. Minimum av förväntade värde är 41,01

(a Computed only for a 2x2 table)

(b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 41,01.)

Bilaga 5. SPSS-tabeller: Anmärkningsgrad

Observationernas procentuella sammanställning

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Procent	N	Procent	N	Procent
Anmärk.grad * byte	425	50,6%	415	49,4%	840	100,0%

Anmärkningsgrad * Byte korstabell

			Byte		Total
			Ja	Nej	
Anmärk.grad	Avstyrka beviljande av ansvarsfrihet	Antal	5	4	9
		% i Anmärk.grad	55,6%	44,4%	100,0%
		% i Byte	11,1%	1,1%	2,1%
	Avstyrka RR/BR/vinstdisp. eller någon av dessa	Antal	4	17	21
		% i Anmärk.grad	19,0%	81,0%	100,0%
		% i Byte	8,9%	4,5%	4,9%
	EK förbrukat eller understiger hälften av AK	Antal	14	193	207
		% i Anmärk.grad	6,8%	93,2%	100,0%
		% i Byte	31,1%	50,8%	48,7%
	Varken till- eller avstyrka/ ej tillstyrka ansvarsfrihet	Antal	1	3	4
		% i Anmärk.grad	25,0%	75,0%	100,0%
		% i Byte	2,2%	,8%	,9%
	Varken till-/eller avstyrka RR/BR/vinstdisp.	Antal	2	22	24
		% i Anmärk.grad	8,3%	91,7%	100,0%
		% i Byte	4,4%	5,8%	5,6%
	Anmärkning/upplysning/erinring eller avvikelser av god redsed	Antal	15	95	110
		% i Anmärk.grad	13,6%	86,4%	100,0%
		% i Byte	33,3%	25,0%	25,9%
	För sent eller ej betalda skatter och avgifter	Antal	4	46	50
		% i Anmärk.grad	8,0%	92,0%	100,0%
		% i Byte	8,9%	12,1%	11,8%
Total		Antal	45	380	425
		% i Anmärk.grad	10,6%	89,4%	100,0%
		% i Byte	100,0%	100,0%	100,0%

Anmärkningsgrad Chi-två test**Observationernas procentuella sammanställning**

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Procent	N	Procent	N	Procent
Anmärk.grad * Byte	425	50,6%	415	49,4%	840	100,0%

Ny anmärkningsgrad * Byte korstabell

			Byte		Total
			Ja	Nej	
Ny anmärk.grad	Grövst	Antal	9	21	30
		% i ny.anmär	30,0%	70,0%	100,0%
		% i Byte	20,0%	5,5%	7,1%
	Medel	Antal	17	218	235
		% i ny.anmär	7,2%	92,8%	100,0%
		% i Byte	37,8%	57,4%	55,3%
	Lindrigast	Antal	19	141	160
		% i ny.anmär	11,9%	88,1%	100,0%
		% i Byte	42,2%	37,1%	37,6%
Total	Antal	45	380	425	
	% i ny.anmär	10,6%	89,4%	100,0%	
	% i Byte	100,0%	100,0%	100,0%	

Chitvå-test

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,013(a)	2	,001
Likelihood Ratio	11,841	2	,003
Linear-by-Linear Association	,994	1	,319
N of Valid Cases	425		

A 1 cell (16,7%) har ett förväntat värde under 5. Minimum av förväntat värde är 3,18
(a 1 cells (16,7%) have expected antal less than 5. The minimum expected antal is 3,18.)

Bilaga 6. SPSS-tabeller: Revisionsbolag

Observationernas procentuella sammanställning

Ren.oren		Observationer					
		Medverkande		Bortfall		Total	
		N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren rev.berättelse		415	100,0%	0	,0%	415	100,0%
Oren rev.berättelse		425	100,0%	0	,0%	425	100,0%

Rev.bolag * Nybyte korstabell

Count

Ren.oren			Byte		Total
			Ja	Nej	
Ren rev.berättelse	Rev.bolag	Ernst & Young	6	46	52
		KPMG	2	39	41
		Öhrlings	6	63	69
		Deloitte	2	20	22
		Lindebergs	0	9	9
		SET	3	16	19
		Övrigt rev.bolag	19	184	203
		Total	38	377	415
Oren rev.berättelse	Rev.bolag	Ernst & Young	3	27	30
		KPMG	4	15	19
		Öhrlings	4	41	45
		Deloitte	0	7	7
		Lindebergs	1	22	23
		SET	1	8	9
		Övrigt rev.bolag	32	260	292
		Total	45	380	425

Oren / ren revisionsberättelse

Observationernas procentuella sammanställning

Oren / ren		Observationer					
		Medverkande		Bortfall		Total	
		N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren rev.berättelse	Revbolag	415	100,0%	0	,0%	415	100,0%
Oren rev.berättelse	Revbolag	425	100,0%	0	,0%	425	100,0%

Revisionsbolag * Byte Korstabell

Ren / oren			Byte		Total
			Ja	Nej	
Ren rev.berättelse	Revbolag	Sex största	19	193	212
		Övriga	19	184	203
	Total		38	377	415
Oren rev.berättelse	Revbolag	Sex största	13	120	133
		Övriga	32	260	292
	Total		45	380	425

Chi-två test ren / oren

Ren.oren		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Ren rev.berättelse	Pearson Chi-Square	,020(b)	1	,888	1,000	,512
	Continuity Correction(a)	,000	1	1,000		
	Likelihood Ratio	,020	1	,888		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	,020	1	,889		
	N of Valid Cases	415				
Oren rev.berättelse	Pearson Chi-Square	,135(c)	1	,713	,865	,428
	Continuity Correction(a)	,039	1	,843		
	Likelihood Ratio	,137	1	,711		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	,135	1	,713		
	N of Valid Cases	425				

A Beräknad endast för en 2x2 tabell

B 0 celler (0,0%) har ett förväntat värde under 5. Minimum av förväntat värde är 18,59

C 0 celler (0,0%) har ett förväntat värde under 5. Minimum av förväntat värde är 14,08

(a Computed only for a 2x2 table)

(b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,59.)

(c 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,08.)

Revisionsbolag Chi-två test**Observationernas procentuella sammanställning**

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Procent	N	Procent	N	Procent
	840	100,0%	0	,0%	840	100,0%

Revisionsbolag * byte korstabell

		Byte		Total
		Ja	Nej	
Rev.bolag	Sex största	32	313	345
	Övriga	51	444	495
Total		83	757	840

Chi-två test

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,241(b)	1	,623		
Continuity Correction(a)	,140	1	,709		
Likelihood Ratio	,243	1	,622		
Fisher's Exact Test				,641	,356
Linear-by-Linear Association	,241	1	,624		
N of Valid Cases	840				

A Beräknad endast för en 2x2 tabell

B 0 celler(0,0%) har ett förväntat värde under 5. Minimum av förväntat värde är 34,09

(a Computed only for a 2x2 table)

(b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 34,09.)

Bilaga 7. SPSS-tabeller: Revisionskostnad

Observationernas procentuella sammanställning

	Observationer					
	Medverkande		Bortfall		Total	
	N	Procent	N	Procent	N	Procent
Rev.kost	790	94,0%	50	6,0%	840	100,0%

Revisionskostnad (ren / oren)

Rev.kost

Ren.oren	Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ren	Ja	31340,54	35	68981,950
rev.berättelse	Nej	15539,25	353	25844,381
	Likvidation	10341,67	3	3115,118
	Total	16913,81	391	32225,246
Oren	Ja	13302,41	44	17684,805
rev.berättelse	Nej	10053,12	353	10585,057
	Likvidation	3315,50	2	826,608
	Total	10377,67	399	11583,392

Mann-Whitney test (ren / oren)

Ren.oren		Rev.kost
Ren rev.berättelse	Mann-Whitney U	6124,000
	Wilcoxon W	68605,000
	Z	-,085
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,933
Oren rev.berättelse	Mann-Whitney U	7170,500
	Wilcoxon W	69651,500
	Z	-,830
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,407

Grupp variabel : Byte
(Grouping Variable: Byte)

Revisionskostnad (totalt)

Rev.kost

Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ja	21293,99	79	48248,875
Nej	12796,19	706	19924,096
Likvidation	7531,20	5	4453,415
Total	13612,64	790	24324,593

Mann-Whitney test (totalt)

	Rev.kost
Mann-Whitney U	26868,000
Wilcoxon W	276439,00
Z	0
Asymp. Sig. (2-tailed)	-,533
	,594

Grupp variabel : Byte
(Grouping Variable: Byte)

Bilaga 8. SPSS-tabeller: Soliditet

Observationernas procentuella sammanställning

Ren.oren		Observationer					
		Medverkande		Bortfall		Total	
		N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren rev.berättelse	Soliditet	414	99,8%	1	,2%	415	100,0%
Oren rev.berättelse	Soliditet	420	98,8%	5	1,2%	425	100,0%

Soliditet (ren / oren)

Ren.oren	Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ren rev.berättelse	Ja	47,4218	38	25,68328
	Nej	57,3643	373	171,35387
	Likvidation	77,7167	3	14,93471
	Total	56,5992	414	162,84642
Oren rev.berättelse	Ja	-46,5989	44	258,18867
	Nej	-421,2082	373	2841,39695
	Likvidation	-141,5100	3	343,00958
	Total	-379,9655	420	2681,21383

Mann-Whitney test (ren / oren)

Ren.oren		Soliditet
Ren rev.berättelse	Mann-Whitney U	6830,000
	Wilcoxon W	7571,000
	Z	-,368
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,713
Oren rev.berättelse	Mann-Whitney U	6985,000
	Wilcoxon W	76736,000
	Z	-1,615
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,106

Grupp variabel: Byte

(Grouping Variable: Byte)

Soliditet (totalt)

Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ja	-3,0283	82	194,71707
Nej	-181,9219	746	2025,67173
Likvidation	-31,8967	6	248,13212
Total	-163,2536	834	1917,51900

Mann-Whitney (totalt)

	Soliditet
Mann-Whitney U	29312,500
Wilcoxon W	307943,50
Z	-,619
Asymp. Sig. (2-tailed)	,536

Grupp variabel: Byte

(Grouping Variable: Byte)

Bilaga 9. SPSS-tabeller: Omsättning tkr

Observationernas procentuella sammanställning

Ren.oren		Observationer					
		Medverkande		Bortfall		Total	
		N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren rev.berättelse	Omsättning.tkr	415	100,0%	0	,0%	415	100,0%
Oren rev.berättelse	Omsättning.tkr	425	100,0%	0	,0%	425	100,0%

Omsättning (ren / oren)

Ren.oren	Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ren rev.berättelse	Ja	83115,05	38	325051,877
	Nej	10024,89	374	43455,391
	Likvidation	1213,33	3	1156,052
	Total	16653,78	415	107662,216
Oren rev.berättelse	Ja	3116,71	45	5371,125
	Nej	4622,37	376	43425,661
	Likvidation	91,33	3	152,172
	Vilande	,00	1	.
	Total	4420,09	425	40880,852

Mann-Whitney (ren / oren)

Ren.oren		Omsättning.tkr
Ren rev.berättelse	Mann-Whitney U	6378,500
	Wilcoxon W	76503,500
	Z	-1,042
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,297
Oren rev.berättelse	Mann-Whitney U	7427,500
	Wilcoxon W	78303,500
	Z	-1,342
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,179

Grupp variabel: Byte
(Grouping Variable: Byte)

Omsättning (totalt)

Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ja	39742,46	83	222033,068
Nej	7316,43	750	43495,552
Likvidation	652,33	6	959,953
Vilande	,00	1	.
Total	10464,12	840	81250,430

Mann-Whitney (totalt)

	Omsättning.tkr
Mann-Whitney U	27791,000
Wilcoxon W	309416,000
Z	-1,607
Asymp. Sig. (2-tailed)	,108

Grupp variabel: Byte

(Grouping Variable: Byte)

Bilaga 10. SPSS-tabeller: Antal anställda

Observationernas procentuella sammanställning

Ren.oren		Observationer					
		Medverkande		Bortfall		Total	
		N	Procent	N	Procent	N	Procent
Ren	Anställda	415	100,0%	0	,0%	415	100,0%
rev.berättelse							
Oren	Anställda	418	98,4%	7	1,6%	425	100,0%
rev.berättelse							

Antal anställda (ren / oren)

Ren.oren	Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ren rev.berättelse	Ja	19,29	38	76,614
	Nej	7,88	374	57,704
	Likvidation	1,33	3	1,155
	Total	8,88	415	59,463
Oren rev.berättelse	Ja	1,91	43	2,844
	Nej	2,66	371	6,398
	Likvidation	,33	3	,577
	Vilande	,00	1	.
	Total	2,56	418	6,102

Mann-Whitney test (ren / oren)

Ren.oren		Anställda
Ren rev.berättelse	Mann-Whitney U	6452,500
	Wilcoxon W	76577,500
	Z	-,955
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,340
Oren rev.berättelse	Mann-Whitney U	7618,500
	Wilcoxon W	76624,500
	Z	-,498
	Asymp. Sig. (2-tailed)	,618

Grupp variabel: Byte
(Grouping Variable: Byte)

Antal anställda (totalt)

Byte	Medel	N	Stand.avvik
Ja	10,06	81	52,870
Nej	5,28	745	41,189
Likvidation	,83	6	,983
Vilande	,00	1	.
Total	5,71	833	42,286

Mann-Whitney test (totalt)

	Anställda
Mann-Whitney U	28383,500
Wilcoxon W	306268,50
Z	-,901
Asymp. Sig. (2-tailed)	,368

Grupp variabel: Byte
(Grouping Variable: Byte)

Bilaga 11. Uppdelning av variabler: multivariat analys

~ betecknar oändligheten

Omsättning

Låg	0-200 tkr
Medel	201-1500 tkr
Hög	1501 - ~

Anställda

Låg	0-1st
Medel	2-5
Hög	6 - ~

Revisionskostnad

Låg	~ - 4000
Medel	4001-10000 kr
Hög	10001- ~

Revisionsbolag

- 1) Sex största
- 2) Övriga

Soliditet

Negativ	~ - 0
Medel	0,1-20
Hög	20,1 - ~

Byte

- 1) Ja
- 2) Nej + övriga

Anmärkningsgrad

Grövst	1+2
Medel	3+4+5
Lindrigast	6+7